

University of Groningen

Meer talen, beter communiceren. Een onderzoek naar informatieverbreiding over meertaligheid

Bücking, Lilian; Visser, S.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2006

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bücking, L., & Visser, S. (2006). *Meer talen, beter communiceren. Een onderzoek naar informatieverbreiding over meertaligheid*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Meer talen, beter communiceren

Een onderzoek naar informatieverbreiding over meertaligheid

Lilian Bücking en Saskia Visser
Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie
Rijksuniversiteit Groningen
Oktober 2006

Voorwoord

Voor u ligt het wetenschapswinkelrapport *Meer talen, beter communiceren; een onderzoek naar informatieverbreiding over meertaligheid*.

Dit rapport is het eindproduct van een onderzoeksstage die uitgevoerd is in het kader van de opleiding Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zoals gebruikelijk bij wetenschapswinkelprojecten, is ook dit onderzoek ontstaan vanuit een maatschappelijke vraag. In 2005 bracht een groep Fins-Nederlandse ouders het onderwerp onder onze aandacht en startten we een eerste onderzoek in opdracht van het ABCG, het Advies & BegeleidingsCentrum voor het onderwijs in Groningen. Dit eerste onderzoek staat beschreven in het wetenschapswinkelrapport *Van misverstand tot meertaligheid; een onderzoek in het kleuteronderwijs van de stad Groningen*. Het onderzoek *Meer talen, beter communiceren* is een vervolg op dat eerste onderzoek.

Dit wetenschapswinkelonderzoek kon niet tot stand komen zonder hulp vanuit de samenleving. Daarom willen wij graag iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan het onderzoek: de verpleegkundigen van de consultatiebureaus van de stad Groningen; de Russische school in Groningen; de ouders en leerkrachten die de enquête hebben ingevuld; Jan Berenst voor zijn kundige commentaar en Caroline Klooster en haar collega's van het ABCG voor de begeleiding en plezierige samenwerking.

Groningen, oktober 2006

Samenvatting

Dit rapport doet verslag van een onderzoek naar de communicatiemiddelen en –kanalen die ingezet zijn en mogelijk nog ingezet kunnen worden om leerkrachten en anderstalige ouders in de stad Groningen te informeren over meertaligheid. Op deze manier kan er een overzicht worden verkregen van wie er informatie geeft over meertaligheid en op welke manier. Het uiteindelijke doel van het onderzoek is een gefundeerd advies te geven over hoe de informatievoorziening over meertaligheid aan ouders en leerkrachten verbeterd kan worden.

Informeren van leerkrachten door het ABCG

Het ABCG is van oudsher de onderwijsbegeleidingsdienst voor de stad Groningen. Naar aanleiding van individuele vragen van leerkrachten over meertaligheid heeft het ABCG het initiatief genomen om leerkrachten beter te informeren over dit onderwerp. De middelen die daarvoor zijn ingezet zijn: een brochure, informatiebijeenkomsten, nascholingsbijeenkomsten, bouwvergaderingen en ouderavonden. Naar aanleiding van het verschijnen van het wetenschapswinkelrapport *Van misverstand tot meertaligheid* zijn er enkele artikelen in dagbladen verschenen en items op de lokale radio en TV uitgezonden. De ABCG-brochure *Leren praten in een tweede taal* is door slechts 19% van de leerkrachten gelezen. De brochure is in dit onderzoek geanalyseerd om tot verbeteringen van de tekst en het uiterlijk te komen. De verschillende bijeenkomsten werden goed bezocht en gewaardeerd. Een knelpunt hierbij is het bereik van scholen en leerkrachten die zelf geen initiatief nemen om geïnformeerd te raken. Op de laatste informatiebijeenkomst waren ook ouders van meertalige kinderen actief betrokken, dit leverde veel interactie tussen ouders en leerkrachten op.

Ouders en meertaligheid

Ouders kunnen op verschillende plaatsen geïnformeerd worden over meertaligheid. In dit onderzoek is onderzocht of en hoe dat gebeurt op consultatiebureaus, bij een anderstalige school en op internet. Om dit vast te stellen zijn interviews afgenomen en is de website Ouders Online geanalyseerd. Verder is er nog een enquête gehouden op een informatiebijeenkomst, daarbij waren zowel ouders als leerkrachten aanwezig.

Consultatiebureaus

Consultatiebureaus in Nederland worden goed bezocht en gewaardeerd door ouders van jonge kinderen uit alle bevolkingsgroepen. Verpleegkundigen op consultatiebureaus hebben aandacht voor de taalontwikkeling van kinderen en kennen de achtergrond van de ouders. Er worden door deze verpleegkundigen geen verkeerde adviezen over hoe om te gaan met meertaligheid verstrekt, wel ontbreekt de benodigde kennis met name over de stille periode en simultane meertaligheid. Pas rond de eerste verjaardag van een kind is er aandacht voor al dan niet meertalig opvoeden. Om eventuele problemen te herkennen zoeken verpleegkundigen houvast bij het Van Wiechenschema, dat echter bedoeld is voor eentalige kinderen. Het consultatiebureau beschikt niet over schriftelijk informatiemateriaal over meertaligheid voor ouders.

Anderstalige scholen

De Russische school in Groningen is bezocht om een indruk te krijgen van een dergelijke organisatie. Hier werd een interview met een leerkracht en een enquête onder ouders afgenomen. Het doel van de Russische school is om het Russisch van Nederlands-Russische kinderen te stimuleren. Het Nederlands wordt waar nodig gebruikt als hulptaal daarbij. Ouders en kinderen met dezelfde taalachtergrond hebben hier de gelegenheid om met elkaar

in contact te komen en ervaringen uit te wisselen. De informatievoorziening van school met ouders verloopt mondeling.

Forum meertaligheid Ouders Online

De website van Ouders Online (www.ouders.nl) bevat een speciale vraagbaak over meertaligheid. Deze site is in dit onderzoek geanalyseerd. Daaruit bleek dat de website goed vindbaar en toegankelijk voor ouders is en goede en persoonlijke informatie bevat. Door de vraag-antwoord-structuur is de informatie over meertaligheid echter niet overzichtelijk gepresenteerd en de themasite over meertaligheid met tips, literatuur en links wordt niet meer beheerd. Uit de vragen van ouders op deze site blijkt dat hun informatiebehoefte zich toespitst zich toe op de keuze en strategieën voor meertaligheid en specifieke kenmerken van een meertalige ontwikkeling die als problematisch kunnen worden ervaren.

Verbetering van informatievoorziening over meertaligheid

Uit dit onderzoek en de andere onderzoeken in het wetenschapswinkelproject Communicatie over meertaligheid blijkt, dat de informatievoorziening aan ouders en leerkrachten verbeterd dient te worden. Onder beide doelgroepen bestaat een informatiebehoefte over het onderwerp die maar voor een klein gedeelte vervuld wordt door de bestaande communicatiemiddelen. Daarnaast bestaan er hardnekkige misverstanden en gebrek aan kennis die schadelijk kunnen zijn voor een succesvolle meertalige taalontwikkeling. Het contact tussen leerkrachten en ouders over meertaligheid ontbreekt bijna geheel. De inzet van communicatiemiddelen voor beide groepen gezamenlijk is, daar waar mogelijk, dan ook aan te bevelen.

De inhoud van de informatiebehoefte van ouders, leerkrachten en andere betrokkenen komt voor een groot deel overeen. In de eerste fase (0-4 jaar) gaat het vooral om de keuze voor een al dan niet meertalige opvoeding en de te volgen strategie daarbij. Daarna is informatie over de bijzondere kenmerken van een meertalige ontwikkeling van belang, zoals het belang van de moedertaal, de stille periode, het vermengen van talen en het tempo van taalontwikkeling.

De meest geschikte communicatiemiddelen om de doelgroepen te informeren over meertaligheid zijn: een website met o.a. een forum en verwijzingen naar boeken en artikelen, een brochure voor ouders van jonge kinderen (0-4 jaar) die via consultatiebureaus verspreid kan worden en een verbeterde brochure *Leren praten in een tweede taal* voor leerkrachten en evt. voor ouders van oudere kinderen (4-12 jaar). Om de attentiewaarde van deze middelen te verhogen kunnen secundaire middelen als artikelen, flyers en affiches worden ingezet. Ook persoonlijke interactie op lokaal niveau via informatiebijeenkomsten, nascholing en het benutten van reguliere persoonlijke contacten tussen ouders en scholen zijn van groot belang.

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	6
2. MEERTALIGHEID EN ONDERZOEK NAAR MEERTALIGHEID	8
2.1. Meertaligheid	8
2.2. Resultaten “Van misverstand tot meertaligheid”	10
3. COMMUNICATIEMIDDELEN	12
3.1. Eisen aan communicatiemiddelen	12
3.2. Beschikbare communicatiemiddelen.....	13
4. INGEZETTE COMMUNICATIEMIDDELEN VAN HET ABCG.....	16
4.1. Het ABCG.....	16
4.2. Ingezette communicatiemiddelen.....	16
4.3. Keuzes en knelpunten.....	18
5. DE BROCHURE	19
5.1. Eisen aan brochures	19
5.2. Een goede brochure over meertaligheid.....	20
6. CONSULTATIEBUREAUS.....	23
6.1. Taken en werkwijze van consultatiebureaus.....	23
6.2. Bereik en waardering van consultatiebureaus	24
6.3. Interviews met verpleegkundigen van consultatiebureaus.....	24
6.3. Conclusies meertaligheid op consultatiebureaus	28
7. ANDERSTALIGE SCHOLEN	30
7.1. Organisatie en werkwijze	30
7.2. Communicatie met ouders	31
8. HET FORUM ‘TAAL’ OP DE WEBSITE WWW.ouders.nl	32
8.1. Gebruik van websites.....	32
8.2. Toegankelijkheid van informatie	32
8.3. Informatiebehoefte ouders.....	33
8.4. Conclusie.....	35
9. RESULTATEN VAN DE ENQUÊTE	36
9.1. Opzet van de enquête	36
9.2. Ouders	36
9.3. Leerkrachten.....	38
10. CONCLUSIE EN ADVIES	39
10.1. Anderstalige ouders.....	39
10.2. Leerkrachten en andere opvoeders/adviseurs	41
10.3. Advies	43
LITERATUUR.....	46
BIJLAGEN	47

1. Inleiding

Het komt steeds vaker voor in de huidige Nederlandse maatschappij dat een of beide ouders van een kind een andere taal dan het Nederlands als moedertaal hebben. Deze mensen kunnen de keuze maken om hun kind tweetalig of zelfs meertalig op te voeden. Kinderen zijn prima in staat om twee of meer talen naast of na elkaar te verwerven, maar deze taalverwerving verloopt op bepaalde punten anders dan bij eentalige kinderen. Daarom is het van belang dat de ouders en de leerkrachten in de eerste jaren van de basisschool weten hoe ze met deze twee- of meertaligheid om moeten gaan, zodat ze goed kunnen inschatten wat normale verschijnselen zijn en hoe ze de taalverwerving kunnen stimuleren.

Het ABCG, het Advies en BegeleidingsCentrum voor het onderwijs in Groningen, bracht in 2002 dan ook de brochure *Leren praten in een tweede taal* uit voor leidsters en leerkrachten. Ook probeerde deze organisatie op andere manieren om deze informatie over te brengen aan deze doelgroep. De vraag bleef echter bestaan of deze communicatiemiddelen ook het gewenste effect hadden. Daarom werd er door de Wetenschapswinkel en het ABCG een stage/afstudeerproject voor studenten Communicatie- en Informatiewetenschappen opgesteld met de volgende taken:

1. Een analyse maken van de communicatiemiddelen en –kanalen die ingezet zijn en mogelijk nog ingezet zouden kunnen worden.
2. Onderzoek doen onder leerkrachten van groep 1 en 2 van het basisonderwijs om vast te stellen welke kennis ze bezitten over het omgaan met tweetaligheid, welke misverstanden er eventueel bestaan en hoe de juiste informatie hen het beste zou kunnen bereiken.
3. Een plan maken voor het verbeteren van de communicatie.

Vorig jaar werd door de Wetenschapswinkel in samenwerking met het ABCG en een groep anderstalige ouders het onderzoek dat onder punt 2 staat uitgevoerd. In dit onderzoek werd vastgesteld dat de kennis over meertaligheid bij leerkrachten op een aantal punten tekortschiet en dat de brochure *Leren praten in een tweede taal* van het ABCG door een groot deel van de leerkrachten niet gelezen was. Tegelijkertijd bleek dat meer dan de helft van de leerkrachten wel graag beter over het onderwerp meertaligheid geïnformeerd wil worden. De docenten gaven zelf aan dat nascholingscursussen en meer aandacht op de lerarenopleiding voor meertaligheid de beste manieren zijn om deze informatie te verspreiden. De resultaten van dit onderzoek zijn te vinden in het wetenschapswinkelrapport *Van misverstand tot meertaligheid* (Van Gelder en Visser, 2005)

In dit rapport, *Meer talen, beter communiceren* wordt verslag gedaan van het onderzoek dat onder punt 1 vermeld staat. Er wordt een analyse gemaakt van de communicatiemiddelen die door het ABCG en andere instanties ingezet zijn en mogelijk nog ingezet zouden kunnen worden. Om dit onderzoek uit te voeren is in eerste instantie gekeken naar de resultaten van het eerdere onderzoek van Fiona van Gelder en er is een inventarisatie en een analyse gemaakt van de middelen die het ABCG al ingezet heeft. Daarnaast is er gekeken op welke plekken er mogelijk meer informatie over meertaligheid verstrekt zou kunnen worden en hoe dit momenteel gebeurt. Om dit vast te kunnen stellen, zijn er interviews afgenomen met verpleegkundigen van consultatiebureaus en op de Russische school in Groningen. Er is een enquête voorgelegd aan bezoekers van een informatiebijeenkomst over meertaligheid en het forum rond meertaligheid op de website www.ouders.nl is geanalyseerd. Op basis van deze

gegevens kan bepaald worden aan welke informatie ouders en leerkrachten behoefte hebben en welke communicatiemiddelen het meest efficiënt zijn om deze informatie over te brengen.

Dit rapport is bedoeld voor alle instanties die leerkrachten of anderstalige ouders van informatie over meertaligheid willen voorzien, waaronder onderwijsbegeleidingsdiensten, anderstalige scholen en consultatiebureaus. Voor een uitvoeriger beeld van de informatiebehoefte van anderstalige ouders en de rol die scholen kunnen spelen bij deze informatievoorziening verwijzen we naar het derde wetenschapswinkelrapport dat in het kader van dit project in september 2006 verschenen is: *Meertaligheid, wel of geen onderwerp? Onderzoek naar communicatieve behoeften van de ouders van meertalige leerlingen* van Anna Roslon.

Dit rapport *Meer talen, beter communiceren* bestaat uit drie onderdelen. In het eerste deel wordt een algemeen beeld geven van het onderwerp; hoofdstuk 2 gaat over meertaligheid en hoofdstuk 3 over communicatiemiddelen.

In het tweede deel vindt u de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. In hoofdstuk 4 en 5 wordt de informatievoorziening door het ABCG over meertaligheid geanalyseerd. Hoofdstuk 6 behandelt de informatievoorziening door consultatiebureaus en hoofdstuk 7 een voorbeeld van een anderstalige school. Hoofdstuk 8 en 9 geven een indruk van de informatiebehoefte van ouders en leerkrachten door een analyse van de website www.ouders.nl en de resultaten van een enquête onder de bezoekers van een informatiebijeenkomst.

Uiteindelijk wordt uit deze resultaten een conclusie getrokken en een advies verstrekt over de gewenste boodschap en de geschikte communicatiemiddelen (hoofdstuk 10).

2. Meertaligheid en onderzoek naar meertaligheid

In dit hoofdstuk zal het begrip *meertaligheid* en de bijzondere kenmerken van een meertalige ontwikkeling toegelicht worden. Daarna zullen de resultaten uit het onderzoek *Van misverstand tot meertaligheid* (Van Gelder en Visser, 2005) besproken worden. Dat onderzoek werd onder de leerkrachten van groep 1/2 in de stad Groningen uitgevoerd om vast te stellen welke kennis leerkrachten bezitten over het omgaan met tweetaligheid, welke misverstanden er eventueel bestaan en hoe de juiste informatie hen het beste zou kunnen bereiken. Deze resultaten zullen meegewogen worden in dit vervolgonderzoek om de juiste boodschap en het meest geschikte communicatiemiddel per doelgroep te kunnen bepalen.

2.1. Meertaligheid

Het begrip meertaligheid wordt in dit rapport gebruikt voor personen die meer dan één taal gebruiken in de interactie met verschillende gesprekspartners (Penninx et al 1998). In deze definitie staat het gebruik van de verschillende talen centraal. Het is belangrijk om hierbij een onderscheid te maken tussen *simultane* en *successieve* meertaligheid. Met *simultane* meertaligheid wordt bedoeld dat een kind met twee of meer thuistalen opgroeit, die het kind tegelijkertijd verwerft (Burkhardt Montanari et al 2004). Dit kan bijvoorbeeld doordat de moeder vanaf de geboorte Nederlands en de vader Engels met het kind spreekt.

Met het aanleren van talen kan al begonnen worden voor de geboorte. Al in de 26^e week van de zwangerschap kunnen kinderen al horen (Burkhardt Montanari et al, 2004: 32). In de eerste maanden na de geboorte zijn het gehoor en de hersens van een kind al in staat om verschillende klanken van talen te onderscheiden. Daarom is het mogelijk om al vroeg met het aanleren van meerdere talen te beginnen.

Met *successieve* meertaligheid wordt bedoeld dat een kind op een later tijdstip pas te maken krijgt met een andere taal. Het kind heeft dan al een basis ontwikkeld in de eerste taal en kan de tweede taal opdoen thuis, op school of in een andere situatie. Er is sprake van successieve meertaligheid wanneer begonnen wordt met het aanbod in de tweede taal wanneer het kind tussen de drie en negen jaar is.

Successieve meertaligheid kan ook ontwikkeld worden wanneer ouders met hun kinderen naar een ander land verhuizen. Meestal kunnen zelfs de grotere kinderen de andere taal gemakkelijk oppikken. Het is wel van belang dat men aandacht heeft voor het leren van de andere taal en ervoor zorgt dat de moedertaal * ook in stand blijft en zich verder kan ontwikkelen. Daardoor kunnen beide talen elkaar in de ontwikkeling versterken.

2.1.1. Bijzondere kenmerken van meertaligheid

Meertaligheid wordt soms ten onrechte aangemerkt als oorzaak van problemen bij het verwerven van één van beide talen. Dat heeft meestal te maken met gebrek aan kennis over hoe kinderen twee of meer talen na of naast elkaar verwerven.

* Het begrip moedertaal wordt in dit rapport gebruikt voor de taal die niet de omgevingstaal is. In het geval van een Turks-Nederlands gezin dat in Nederland woont, noemen we het Turks de moedertaal, ook al spreekt alleen de vader of beide ouders Turks. In het geval van een Nederlands gezin dat in Spanje woont, noemen we het Nederlands de moedertaal.

Ten eerste is het goed om op te merken dat in principe alle kinderen in staat zijn om meer dan een taal te verwerven. In het grootste deel van de wereld is het ook gebruikelijk dat mensen meertalig zijn. Eentaligheid is eerder een uitzondering dan een regel. Natuurlijk zijn er wel verschillen in hoe succesvol de meertalige ontwikkeling verloopt. Dit heeft voor een deel te maken met de eigenschappen van het kind, sociale omstandigheden en het taalaanbod in beide talen.

Voor ouders is het van belang dat ze hun kind helpen bij het leren scheiden van de talen. Daarvoor kunnen ouders verschillende strategieën kiezen. De meest gebruikte strategie is de één-persoon-één-taal strategie. Hierbij blijven de ouders in hun eigen taal tegen het kind praten. Als dit echter niet mogelijk is, kan er gekozen worden voor de één-situatie-één-taal strategie. Hierbij wordt er een onderscheid gecreëerd door de talen te koppelen aan bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld tijdens gesprekken aan tafel of tijdens het voorlezen wordt er altijd Spaans gesproken. Verder is er nog de strategie minderheidstaal thuis, waarbij er in het gezin een andere taal gesproken wordt dan in de omgeving. Ook is er nog de-eerste-zin-telt strategie, dit betekent dat als een gesprek in een bepaalde taal begint, het gesprek ook in die taal afgemaakt wordt (Burkhardt Montanari et al, 2004).

Verder zijn er specifieke talige verschijnselen die op kunnen treden bij meertalige kinderen, waar ouders en leerkrachten van op de hoogte zouden moeten zijn. In de eerste plaats kunnen kinderen twee talen met elkaar vermengen door de woorden of zinsbouw van de verschillende talen door elkaar heen te halen. We noemen dit interferentiefouten. Kinderen maken deze fouten over het algemeen tijdelijk en onbewust. Dit vermengen van talen komt voor omdat beide talen nog in ontwikkeling zijn en de kinderen nog bezig zijn met het scheiden van de talen. Het kan dan gebeuren dat ouders of leerkrachten zich ongerust maken, maar dit is niet nodig omdat het meestal vanzelf overgaat wanneer het kind de talen goed heeft leren scheiden.

In de tweede plaats kan het ook voorkomen dat een kind in een van beide talen (tijdelijk) een lager niveau heeft dan eentalige leeftijdsgenoten. Dit is wel begrijpelijk als je bedenkt dat het kind voor alle begrippen twee woorden moet leren. Dit kan een effect hebben op het tempo van taalverwerving, maar is niet altijd het geval. Het kan zijn dat een meertalig kind in het begin minder woorden per taal kent, maar in beide talen samen is de woordenschat vaak wel groter. De ontwikkeling van een van beide talen kan tijdelijk ook achterblijven door het geringere taalaanbod in die taal. Dit komt meestal voor bij de taal die minder wordt gebruikt in de omgeving van het kind. Recent onderzoek van Niina Glas (scriptie Rijksuniversiteit Groningen) over de ontwikkeling van de woordenschat van tweetalige Fins-Nederlandse kinderen (van 7-12 jaar) in Nederland laat dit duidelijk zien; De Nederlandse woordenschat van deze kinderen is net zo groot als die van eentalige Nederlandse kinderen. De Finse woordenschat van de tweetalige kinderen blijft daarbij eerst (7-9 jaar) achter, maar is later (10-12 jaar) weer op hetzelfde niveau als de Nederlandse woordenschat. Dit toont aan dat tweetaligheid geen negatief effect op de ontwikkeling van het Nederlands heeft. Het is daarbij wel van belang dat beide talen gestimuleerd worden, zodat ze elkaar kunnen versterken.

Ook kunnen meertalige kinderen een *stille periode* doormaken. Dit betekent dat een kind een tijd niks zegt in een bepaalde taal. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer een kind dat thuis met zijn ouders Turks praat voor het eerst naar de peuterspeelzaal gaat. Dit kind kan in de eerste maanden op de peuterspeelzaal zwijgen, terwijl het ondertussen het Nederlands probeert te ontcijferen. Soms denken ouders of leidsters dat het Nederlands zich niet

ontwikkelt, omdat ze het kind niet horen spreken. Maar ook in die stilte kan een ontwikkeling plaatsvinden, omdat vaak eerst het begrip en de luistervaardigheden ontwikkeld worden, voordat het spreken zich ontwikkelt (Van Gelder en Visser 2005, p.11-12). Leidsters kunnen in deze periode goed opletten of het kind in gedrag reageert op het aanbod in het Nederlands (en het dus begint te begrijpen). Ouders doen er in deze periode goed aan om de andere taal te blijven gebruiken als veilige taalomgeving en positief te reageren op pogingen van het kind om ook het Nederlands te gebruiken. Deze stille periode duurt gemiddeld drie maanden, maar in sommige gevallen kan het veel langer duren. Uit onzekerheid kan ook een simultaan meertalig kind (dat dus beide talen al wel kent), een stille periode doormaken. De andere taal kan bijdragen in het gevoel van veiligheid en de onzekerheid om te spreken verminderen.

Aandachtspunten voor ouders en leerkrachten:

- Let er op dat het kind zich veilig en op z'n gemak voelt.
- Zorg er voor dat er contact is tussen de verschillende betrokkenen (ouders en leerkrachten).
- Motiveer het kind om de verschillende talen te leren.
- Zorg er voor dat de verschillende talen die het kind leert een gelijke status hebben.
- Besteed veel aandacht aan goede interactie (taalaanbod, taalproductie en feedback).
- Besteed voldoende aandacht aan *beide talen*. Vooral bij kinderen met een andere moedertaal dan het Nederlands is het van belang dat de moedertaal zich verder blijft ontwikkelen.

Adviezen uit het rapport *Van misverstand tot meertaligheid* (Van Gelder & Visser, 2005, p.14)

2.2. Resultaten “Van misverstand tot meertaligheid”

Uit het onderzoek dat uitgevoerd is door Fiona van Gelder, is gebleken dat de leerkrachten niet alle belangrijke aspecten van meertalige ontwikkeling kennen. De belangrijkste hiaten zijn aanwezig bij het onderkennen van het belang van de moedertaal en de bekendheid met de stille periode. 60% van de leerkrachten gaven aan dat wanneer een meertalig kind problemen met het Nederlands heeft, ze de anderstalige ouders het (verkeerde) advies zouden geven om thuis Nederlands te gaan praten (Van Gelder en Visser 2005: 39). De stille periode werd door 42% van de leerkrachten niet herkend. Uit dit onderzoek blijkt verder dat leerkrachten hun eigen kennis over meertaligheid overschatten. Het merendeel (80%) geeft aan dat ze zich redelijk tot zeer goed uitgerust voelen om problemen bij meertalige kinderen aan te pakken, terwijl tegelijkertijd blijkt dat hun kennis tekortschiet (Van Gelder en Visser 2005: 40).

Uit dit onderzoek bleek ook dat de leerkrachten wel een positieve houding hebben ten opzichte van meertaligheid, wanneer het geen problemen veroorzaakt. Toch besteden ze niet zoveel aandacht in de klas aan meertaligheid. Uit het vervolgonderzoek van Anna Roslon (2006) blijkt dat meertaligheid ook geen onderwerp is in de communicatie tussen ouders en school, terwijl taalontwikkeling van het Nederlands dat duidelijk wel is. Het lijkt erop dat zowel ouders als scholen zich niet realiseren dat de ontwikkeling van beide talen met elkaar samenhangen en dat open communicatie daarover van groot belang is.

Deze resultaten laten duidelijk zien dat er misverstanden bestaan over meertaligheid en dat een betere informatievoorziening tot verbetering zou kunnen leiden. 60% van de leerkrachten in het onderzoek *Van misverstand tot meertaligheid* gaf ook aan dat ze het belangrijk vinden om meer geïnformeerd te worden. Een deel van de overige leerkrachten, namelijk degenen die hun eigen kennis overschatten, zouden zeker extra geïnformeerd moeten worden, maar deze

leerkrachten zullen moeilijker te bereiken zijn. Een van de aanbevelingen was dan ook om hiermee rekening te houden bij de verbetering van de communicatie naar de leerkrachten.

Ook is uit het onderzoek gebleken dat maar 19% de brochure *Leren praten in een tweede taal* van het ABCG heeft gelezen, terwijl deze brochure wel op alle onderzochte scholen is verspreid. Bij de vraag hoe de leerkrachten dan wel bereikt kunnen worden, bleek uit het onderzoek dat de leerkrachten zelf voornamelijk de lerarenopleiding en de nascholingscursussen de meest geschikte middelen vinden om geïnformeerd te worden. In dit onderzoek moet hier rekening mee gehouden worden.

3. Communicatiemiddelen

Er zal in dit onderzoek een keuze gemaakt worden van welk communicatiemiddel het beste ingezet kan worden om de gewenste boodschap over te brengen aan de doelgroep. Daarom zal er in dit hoofdstuk een overzicht van de verschillende communicatiemiddelen gegeven worden. De communicatiemiddelen verschillen namelijk in de manier waarop ze de boodschap overbrengen en ook heeft elk communicatiemiddel een ander bereik.

3.1. Eisen aan communicatiemiddelen

Om een bepaalde boodschap op de goede manier over te brengen aan de doelgroep, moet een weloverwogen keuze gemaakt worden uit de verschillende communicatiemiddelen. Niet alle communicatiemiddelen zijn namelijk geschikt om bepaalde boodschappen over te brengen. Bij het vaststellen van het juiste communicatiemiddel moet rekening gehouden worden met de volgende eisen (zie Vuijk en Oussaïd 2002: 20):

- Het middel moet de doelgroep bereiken
- Het middel moet geschikt zijn om de boodschap over te dragen.
- Het middel moet de doelgroep aanspreken

Het communicatiemiddel dat gekozen wordt om een boodschap over te brengen moet de juiste doelgroep bereiken. Het heeft geen zin om een advertentie in het NRC Handelsblad te plaatsen als blijkt dat die krant niet door je doelgroep gelezen wordt. Dit noem je het mediumbereik van een communicatiemiddel; het aantal personen van de doelgroep dat met een bepaald medium geconfronteerd kan worden (Schellens et al. 2001: 91). Verder moet het middel geschikt zijn om de boodschap over te kunnen brengen. Als de boodschap bijvoorbeeld heel belangrijk is voor een bepaalde doelgroep en ook voor een langere periode beschikbaar moet zijn, dan kan er niet gekozen worden voor een korte termijn communicatiemiddel zoals een affiche.

Hoofdmedium	Medium/Kanaal	Communicatie-uiting
Audiovisuele Media	Televisie	Reclame, programma, bericht, sponsored program, advertentie op kabelkrant.
	Bioscoop	Reclame, film.
Gedrukte Media	Krant/Dagbladen	Advertentie, bericht.
	Tijdschriften	Advertentie, reclame.
	Brochure	Advertentie, reclame, bericht.
Buitenmedia	Poster	Advertentie, reclame.
	Billboard	Advertentie, reclame.
Auditieve Media	Radio	Reclame, programma, bericht.
Interactieve Media	Internet	Reclame, conversatie, advertentie, programma, bericht.
Directe Media / Persoonlijke media	Informatiebijeenkomst	Persoonlijk contact, mondelinge overdracht boodschap.
	Nascholingscursussen	Persoonlijk contact, mondelinge overdracht boodschap.

Tabel 1. Communicatiemiddelen.

Daarnaast moet het communicatiemiddel de doelgroep ook aanspreken. Hiermee wordt bedoeld dat de doelgroep voor bepaalde communicatiemiddelen een voorkeur kan hebben, deze voorkeursmiddelen zullen de doelgroep eerder aanspreken dan andere middelen.

In totaal zijn er een aantal hoofdmedia, waaronder de verschillende communicatiemiddelen vallen. Deze zijn hierboven in de tabel weergegeven. In de volgende paragrafen zullen de communicatiemiddelen die voor dit onderzoek van belang zijn kort besproken worden.

3.2. Beschikbare communicatiemiddelen

Internet

Het internet is een interactief medium. Hiermee wordt bedoeld dat er sprake is van een tweewegcommunicatie. De geïnteresseerde kan zelf de gewenste informatie opzoeken en deze informatie wordt door de maker telkens actueel gehouden (Floor en Van Raaij 1998: 468). Er bestaan bijvoorbeeld via fora ook mogelijkheden voor rechtstreekse interactie tussen maker en bezoekers en bezoekers onderling. Een voordeel van het gebruik van internet is dat er een combinatie van schriftelijke en audiovisuele media mogelijk is, waardoor er een optimale informatieoverdracht plaats kan vinden. Hierdoor ontstaat er een intensivering van communicatie. Een ander voordeel is dat ouders of leerkrachten zelf kunnen bepalen wanneer ze een website bezoeken en dat deze voor iedereen bereikbaar is. Ook kan de keus van de gebruiker op geslagen worden, waardoor informatie over de doelgroep verzameld kan worden (Floor en Van Raaij 1998: 469). Een duidelijk nadeel van dit medium is dat de juiste doelgroep zelf het initiatief moet nemen om een website te bezoeken en niet alle leden van de doelgroep de beschikking hebben over internet.

Krant/dagbladen

Tot de gedrukte media behoren de dagbladen of kranten en dit zijn vormen van massamedia. Wanneer er uitgegaan wordt van ongeveer 6 miljoen huishouden dan ontvangt 75% van deze huishoudens een dagblad (Floor en Van Raaij 1998: 454). Dit medium heeft een aantal voordelen, zoals het massale bereik van dagbladen. Alle dagbladen samen bereiken namelijk 80% van de mannen en 70% van de vrouwen. Verder heeft een krant een hoge graad van autoriteit en hierdoor is de lezer sneller geneigd om de uitspraken in een artikel te geloven (Knecht en Stoelinga 1992: 236).

Er zitten ook enkele nadelen aan het gebruik van dit communicatiemiddel: het is niet altijd geschikt is om een specifieke doelgroep te bereiken; ook kan de doelgroep niet duidelijk vastgesteld worden bij kranten (Floor en Van Raaij 1998: 455).

Tijdschriften

Er zijn verschillende soorten tijdschriften, zoals de opinieweekbladen, omroepprogramma-bladen, vakbladen, etc. Deze bladen zijn allemaal gespecificeerd naar een bepaalde doelgroep. Daardoor kunnen specifieke doelgroepen bereikt worden. (Floor en Van Raaij 1998: 459).

Een ander voordeel is, dat tijdschriften een lange levensduur hebben, waardoor ze niet tijdsgebonden zijn en de informatie die verspreid moet worden beter bewaard kan blijven. Een nadeel is dat het bereik van tijdschriften pas na een aantal weken opgebouwd wordt, waardoor het actuele bereik erg laag is (Floor en Van Raaij 1998: 459).

Brochure

Net als alle andere gedrukte media heeft de brochure een massaal bereik. Het voordeel van een brochure is dat het ingezet kan worden om voorlichting over een bepaald onderwerp te geven aan een specifieke doelgroep (Floor en Van Raaij 1998: 307). Het nadeel is echter dat een brochure niet voor iedereen toegankelijk is en vaak niet veel informatie kan bevatten, aangezien een brochure meestal maximaal 15 pagina's heeft.

Poster

Een voordeel van het gebruiken van posters is dat de opdrachtgever zelf kan beslissen waar en welke doelgroep daardoor aangesproken wordt. Verder heeft een poster het voordeel dat er sprake is van een grote opvallendheid en daardoor wordt het bereik vergroot (Knecht en Stoelinga 1992: 237). Tevens kunnen posters regionaal verspreid worden en daardoor een bepaalde doelgroep aanspreken. Een nadeel aan posters is dat ze voornamelijk als secundair middel gebruikt worden, omdat ze weinig informatie kunnen bevatten. Dit betekent dat ze altijd in combinatie met een ander medium gebruikt moeten worden (Floor en van Raaij 1998: 466).

Televisie

Televisie is een vorm van audiovisuele media en net als de krant is het een massamedium. Een voordeel van dit medium is dat het een hoge autoriteit heeft, waardoor er veel geloof gehecht zal worden aan de uitingen. Ook is televisie het belangrijkste medium voor bepaalde doelgroepen om zich te informeren. Verder heeft de televisie meer mogelijkheden dan de gedrukte media.

Er zitten echter een paar nadelen aan het gebruik van dit medium. Ten eerste is er maar een kleine selectiviteit naar doelgroep mogelijk. Dit houdt in dat de boodschap op een bepaalde tijd of bij een bepaald programma uitgezonden moet worden om de doelgroep te bereiken (Knecht en Stoelinga 1992: 236). Verder is televisie een zeer vluchtig medium, als een onderwerp is uitgezonden, kan het daarna vaak niet meer geraadpleegd worden. Een laatste nadeel is dat een informatief item in een programma niet alleen door de boodschapper maar ook door de journalist bepaald wordt en de kosten voor een reclameboodschap erg hoog zijn.

Radio

Elk Nederlands huishouden heeft over het algemeen wel een radiotoestel. De radio is echter een secundair middel en wordt meestal in combinatie met andere mediumtypen gebruikt (Floor en Van Raaij 1998: 462). De voordelen bij het inzetten van de radio is dat het goed kan dienen dus als ondersteunend medium en er veel radiozenders zijn die voor specifieke doelgroepen bestemd zijn. Daardoor kan er een gerichte keus naar doelgroep gemaakt worden. Een groot nadeel van dit medium is dat de radio een vluchtig medium is en weinig bewuste aandacht van mensen ontvangt (Floor en Van Raaij 1998: 463). Dit zorgt ervoor dat de boodschap niet altijd overkomt.

Informatiebijeenkomst

Bij een informatiebijeenkomst is er sprake van persoonlijk contact met de doelgroep. Meestal wordt dit medium ingezet als mensen meer van een product of dienst moeten weten en er dus voor geïnteresseerd zijn. Enkele voordelen van dit medium zijn dat er sprake is van selectiviteit van doelgroep. Alleen de mensen die de aanbieder wil bereiken zijn aanwezig bij zo'n bijeenkomst. Verder is er sprake van interactie met de doelgroep. Zij kunnen vragen stellen die dan ter plekke beantwoord kunnen worden. Ook kan de aanbieder de informatie die hij/zij geeft, aanpassen aan de behoeften van de doelgroep. Een nadeel is echter dat het op een bepaald tijdstip en locatie gehouden wordt en dus niet iedereen aanwezig kan zijn.

Nascholingscursussen

Ook bij nascholingscursussen is er persoonlijk contact met de doelgroep. Dit medium wordt pas ingezet als er een bepaalde groep mensen is die in een bepaald onderwerp onderwezen moet worden. Een voordeel hiervan is dat er sprake is van selectiviteit van de doelgroep. Alleen de mensen die deze cursus willen of moeten volgen, zijn erbij aanwezig. Ook ontstaat er een zekere mate van interactie met de doelgroep. Een nadeel kan zijn dat niet iedereen die een nascholingscursus nodig heeft, de cursus ook daadwerkelijk volgt.

4. Ingezette communicatiemiddelen van het ABCG

In Groningen is door het ABCG, het Advies en BegeleidingsCentrum voor het onderwijs in Groningen, geprobeerd om basisscholen te informeren over meertaligheid. Wanneer we willen vaststellen welke communicatiemiddelen het beste ingezet kunnen worden om de doelgroepen te bereiken, is het nuttig om een inventarisatie te maken van de verschillende middelen die al ingezet zijn door het ABCG en de effecten daarvan.

4.1. Het ABCG

Het ABCG werd opgericht in 1972 en verzorgt sindsdien een breed scala aan educatieve dienstverlening op scholen in de stad Groningen. Sinds enkele jaren is het ABCG een zelfstandige onderneming. Voor scholen verzorgt het ABCG een begeleidingsaanbod op o.a. schoolontwikkeling, leerlingenzorg, onderzoek, kansenbeleid en effectiviteit. Ook aan individuele leerlingen, gemeentes, directies, specialisten en leerkrachten geeft het ABCG advies en ondersteuning. Het ABCG is een kleine platte organisatie.

4.2. Ingezette communicatiemiddelen

De volgende communicatiemiddelen zijn al ingezet door het ABCG om leerkrachten te informeren over het omgaan met meertalige leerlingen.

- Brochure: *Leren praten in een tweede taal*
- Informatieve middag (12 september 2001)
 - ⇒ brief uitnodiging informatieve middag
 - ⇒ 2^e brief informatiemiddag
- Nascholingsbijeenkomsten
- Bouwvergaderingen
- Ouderavonden
- Informatiebijeenkomst i.s.m. Wetenschapswinkel (12 oktober 2005)
 - ⇒ brief voor uitnodiging van informatiebijeenkomst bij de uitkomsten van het rapport *Van misverstand tot meertaligheid*
 - ⇒ aparte mailing van het ABCG
 - ⇒ mededeling op de website van ABCG

Daarnaast heeft de Wetenschapswinkel nog een persbericht uitgegeven naar aanleiding van het verschijnen van het rapport *Van misverstand tot meertaligheid*. Dit resulteerde in artikelen in Dagblad van het Noorden, Telegraaf, Reformatorisch Dagblad en items op Oog Radio en TV.

De brochure

Het ABCG heeft als eerste gekozen om via een brochure leerkrachten van groep 1 en 2 in Groningen te informeren over meertaligheid. De aandacht voor meertaligheid op school begon met individuele adviesvragen van leerkrachten. Na een aantal vergelijkbare vragen kwam het idee op om de informatie goed op te schrijven, zodat het voor elke leerkracht toegankelijk zou zijn. Er werd uiteindelijk gekozen voor het creëren van een brochure, zodat

de informatie ook niet zou vervliegen. Uiteindelijk is de brochure door het ABCG naar alle basisscholen in de stad Groningen gestuurd.

Uit het onderzoeksrapport *Van misverstand tot meertaligheid* is gebleken dat lang niet alle leerkrachten de verschillende belangrijke aspecten van de meertalige ontwikkeling bij kleuters kennen. Een voorbeeld hiervan is dat leerkrachten niet op de hoogte zijn van het belang van de moedertaal en anderstalige ouders bij vermeende problemen het advies geeft om Nederlands met hun kind te gaan spreken. Ook bleek uit het onderzoek dat maar 19% van de leerkrachten van groep 1 en 2 aangaf de brochure *Leren praten in een tweede taal* van het ABCG te hebben gelezen, terwijl alle basisscholen de brochure in hun bezit hebben. Toch gaf ruim zestig procent van de leerkrachten aan meer geïnformeerd te willen worden.

Informatieve middag

Meteen nadat de brochure naar alle basisscholen in Groningen verstuurd was, werd er een direct communicatiemiddel ingezet, namelijk een informatieve middag. Op deze manier kon er extra aandacht gegeven worden aan de informatie uit de brochure en bijvoorbeeld begrippen als *responsieve houding* konden gedemonstreerd worden.

Om leerkrachten te informeren over deze informatieve middag werd er een begeleidende brief met de brochure meegestuurd. Deze brief ging kort in op de inhoud van de brochure en daarna werd de informatieve middag aangekondigd. Later kregen scholen nog een definitieve uitnodigingsbrief. Er bleek veel belangstelling te zijn voor deze informatieve middag. Er was niet alleen belangstelling van de primaire doelgroep, maar ook van leerkrachten uit prismagroepen. Met prismagroepen worden de speciale groepen voor neveninstromers bedoeld, kinderen uit deze groep zijn korter dan een jaar in Nederland en hun leeftijd ligt tussen de 6 en de 12 jaar.

Nascholingsbijeenkomsten, bouwvergaderingen en ouderavonden

Naast de informatieve middag en de brochure werden ook nascholingsbijeenkomsten, bouwvergaderingen en ouderavonden op scholen georganiseerd. Deze activiteiten bood het ABCG zelf aan en tegelijkertijd gaven scholen ook aan dat ze daar behoefte aan hadden. Bij deze bijeenkomsten werd dan gesproken over meertalige leerlingen op de eigen school. Verder werden bij bouwvergaderingen ook videofragmenten gebruikt als illustratie. Deze bijeenkomsten werden door beide partijen goed gewaardeerd.

De informatiebijeenkomst

Naar aanleiding van het onderzoeksrapport *Van misverstand tot meertaligheid* en de publiciteit daaromheen is er samen met de Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie een informatiebijeenkomst georganiseerd.

Om de leerkrachten en anderstalige ouders te informeren over deze informatiebijeenkomst is er een uitnodiging meegestuurd bij de samenvattingen en de onderzoeksrapporten. De onderzoeksrapporten werden gestuurd naar de scholen die meegedaan hadden met de enquête en de overige scholen hebben een samenvatting van het onderzoek ontvangen. Verder heeft het ABCG een aparte mailing gestuurd en ook is op de website van het ABCG een mededeling over de informatiebijeenkomst geplaatst.

De opkomst bij deze informatiebijeenkomst bleek groter dan verwacht was. Er was op deze middag ook een ouder van een meertalig kind uitgenodigd om iets over haar ervaringen te vertellen en er waren meer anderstalige ouders aanwezig die participeerden in de discussie. Dit leverde veel interactie tussen ouders en leerkrachten op en werd door beide groepen positief gewaardeerd. Het nadeel is echter dat alleen de geïnteresseerde mensen bereikt worden via een dergelijke vrijblijvende informatiebijeenkomst.

4.3. Keuzes en knelpunten

Tijdens een interview met een deskundige van het ABCG kon achterhaald worden welke keuzes de organisatie heeft gemaakt bij de informatievoorziening over meertaligheid aan scholen. Daarbij komen ook een aantal knelpunten aan het licht.

Het ABCG heeft ervoor gekozen om gedrukte en directe media in te zetten omdat dit de meest gangbare vormen van communicatie zijn. Ze gaven aan dat ze ook wel gebruik hadden kunnen maken van het internet, maar volgens hen zou dat te weinig mensen bereiken. Er werd gesteld dat leerkrachten minder gebruik van de computer maken. Verder is er door het ABCG geen aandacht aan radio of televisie besteed, omdat de tijdsinvestering daarvoor niet te realiseren was.

Verder bleek uit het interview dat de verschillende artikelen die over dit onderwerp zijn verschenen, ervoor gezorgd hebben dat de doelgroep wel extra aandacht voor meertaligheid kreeg. Het ABCG heeft naar aanleiding van deze artikelen e-mails van verschillende scholen ontvangen met verzoeken om meer informatie.

De beoogde doelgroep

Het ABCG heeft de informatievoorziening voornamelijk gericht op leerkrachten van de basisscholen in de stad Groningen. Daarbij blijkt dat de informatie niet altijd door de school en/of de leerkracht ontvangen wordt. Een ander probleem is dat er een aantal scholen niet reageren. Deze scholen moeten echter ook bereikt worden. Er zijn overigens ook scholen die zeer positief, actief en geïnteresseerd zijn. Vertegenwoordigers van deze scholen waren op verschillende bijeenkomsten aanwezig.

De gewenste boodschap

Het ABCG wil voornamelijk de boodschap dat de moedertaal erg belangrijk is, overbrengen aan leerkrachten. Ze willen dat leerkrachten aan anderstalige ouders het advies geven om thuis de moedertaal te spreken met hun kinderen.

Voor de doelgroep ouders is de boodschap dat ze zich moeten wapenen tegen onwetende leerkrachten voornamelijk van belang. Ook moeten ouders zich niet schuldig voelen om hun eigen taal te handhaven. Verder moeten ze er wel op letten dat er een duidelijk onderscheid gemaakt wordt in het gebruik van talen, dus dat de kinderen weten wanneer en wie een bepaalde taal spreekt.

In het volgende hoofdstuk wordt nog iets uitgebreider ingegaan op welke inhoud een schriftelijk middel over dit onderwerp zou moeten bevatten en hoe dit het beste gepresenteerd kan worden.

5. De brochure

Het ABCG heeft de brochure *'Leren praten in een tweede taal'* uitgebracht om leerkrachten en peuterspeelzaalleidsters te informeren over meertaligheid. Deze brochure is verspreid onder alle basisscholen in de gemeente Groningen, maar uit het onderzoek *Van misverstand tot meertaligheid* bleek dat slechts 19% van de leerkrachten de brochure had gelezen. Een optimalisering van de brochure zou wellicht het overbrengen van de boodschap kunnen verbeteren. De aanbevelingen voor verbetering van deze brochure kunnen ook op andere soortgelijke communicatiemiddelen toegepast worden.

5.1. Eisen aan brochures

Een brochure wordt gemaakt om voorlichting over een onderwerp te geven aan een bepaalde doelgroep. Het belang van de doelgroep staat hierbij meestal voorop. Door kennis over en inzicht in een bepaald onderwerp te verwerven, kan de doelgroep betere beslissingen en meningen vormen. Deze vorm van voorlichting heeft meestal geen commerciële, maar een algemeen maatschappelijke doelstelling (Floor en Van Raaij 1998: 307).

Bij het schrijven van een brochure moet nagedacht worden over welke informatie van belang is. Hierbij is het belangrijk om te onthouden wat het doel is, wat de doelgroep is en in welke situatie de tekst geschreven wordt. Een tekst bereikt pas het beoogde effect, wanneer de schrijver deze zaken duidelijk voor ogen staan. Ook is het van belang dat een brochure een goede opbouw heeft in het totaal en op alinea-niveau, en gebruiksvriendelijk is voor de doelgroep. Als laatste moet een brochure op tekstueel niveau ook consistent zijn.

De opbouw van de tekst

Bij het schrijven van een brochure moet men erop letten dat de leesvriendelijkheid bevorderd wordt door de brochure in korte informatieblokken te delen. Dit helpt de lezer namelijk om de gehele tekst te overzien (Onrust 1993: 46). Ook kan door deze opbouw de lezer de tekst gemakkelijk door scannen op zoek naar de informatie die voor hem of haar van belang is.

De schrijver van brochures moet ervoor zorgen dat de verschillende alinea's goed samenhangen om de informatie duidelijk en overzichtelijk te presenteren aan de doelgroep.

Verder is het voor de opbouw van een goede brochure ook noodzakelijk om naar de cohesie binnen alinea's te kijken. Wanneer een alinea gecreëerd wordt, moet alle informatie binnen een alinea over hetzelfde onderwerp gaan (Onrust 1993: 16-25). Hierdoor worden de alinea's overzichtelijker voor de doelgroep. Elke alinea moet een kernzin bevatten die de belangrijkste informatie van de alinea weergeeft. Dit kan of de eerste of de laatste zin van een alinea zijn. Als de verschillende kernzinnen van de alinea's onder elkaar gezet worden, kan er een samenvatting van de tekst gevormd worden. Hierdoor kan de lezer alle informatie gestructureerd opnemen en gemakkelijker scannend lezen.

De gebruiksvriendelijkheid

Om de gebruiksvriendelijkheid en leesvriendelijkheid van een brochure te vergroten is het belangrijk om elk hoofdstuk te beginnen met een eigen inleiding. Een inleiding zorgt ervoor

dat het belangrijkste thema van het hoofdstuk duidelijk en kort weergegeven kan worden. Dit kan dienen als een geheugensteun voor de doelgroep en daardoor hoeven ze ook niet telkens terug te lezen. Verder is het belangrijk dat een hoofdstuk waarin veel informatie wordt gegeven een klein overzichtje heeft van alle informatie.

Verder kan de gebruiksvriendelijkheid van een brochure vergroot worden door elk hoofdstuk een titel te geven. De titel is namelijk het eerste op een bladzijde waar de lezer naar kijkt en daarom moet deze ook altijd het belangrijkste thema van het gehele hoofdstuk aangeven. Ook moet de titel de lezer altijd aanmoedigen om verder te lezen. Om vervolgens een goede indeling van het hoofdstuk te krijgen is het belangrijk om de tekst verder in te delen in verschillende subkoppen. Dit zorgt ervoor dat het gehele hoofdstuk overzichtelijk ingedeeld is.

Ook de lay-out van de brochure is van groot belang. Zonder duidelijke lay-out kan een brochure chaotisch overkomen op de lezer en niet uitnodigen tot lezen. Als een brochure gebruikt maakt van een consistente lay-out, wordt de gehele brochure een stuk overzichtelijker.

Tekstueel

Om de effectiviteit van een brochure te vergroten, is het ook belangrijk om ervoor te zorgen dat er een zekere consistentie is op tekstueel niveau. De tekst moet hierbij trendgevoelige termen vermijden, omdat een brochure voor een langere termijn beschikbaar zal zijn. Ook moet alle informatie die voor de lezer van belang zijn er in staan.

Samenvattend:

Algemene tips voor brochures:

- Gebruik een inhoudsopgave
- Deel tekst op in korte informatieblokken
- Laat alinea's goed samenhangen
- Behandel een onderwerp per alinea
- Zet de belangrijkste informatie per alinea in de kernzin (1^e of laatste zin)
- Begin elk hoofdstuk met een inleiding
- Geef elk hoofdstuk een pakkende en passende titel
- Gebruik subkopjes
- Gebruik een consistente lay-out
- Vermijd trendgevoelige termen

5.2. Een goede brochure over meertaligheid

In het stageonderzoek is de brochure *Leren praten in een tweede taal* voor het ABCG uitvoerig geanalyseerd en er zijn adviezen gegeven voor verbetering. In dit rapport wordt kort aangegeven hoe een brochure over meertaligheid er globaal uit zou moeten zien op basis van de bestaande brochure en de adviezen voor verbetering. Deze informatie kan gebruikt worden bij de productie van andere communicatiemiddelen over dit onderwerp.

Duidelijkheid over de doelgroep

Een brochure over meertaligheid kan voor verschillende doelgroepen geschreven worden. Hier moet de schrijver rekening mee houden, zowel in zijn taalgebruik als in de keuze voor inhoudelijke informatie. In sommige gevallen is het praktischer en effectiever om voor verschillende doelgroepen een andere brochure uit te brengen in andere gevallen kan eenzelfde brochure voor verschillende doelgroepen gebruikt worden.

Een schrijver moet zich in ieder geval afvragen:

1. Is de brochure voor ouders, leerkrachten of anderen, zoals bijvoorbeeld peuterleidsters of medewerkers van het consultatiebureau?
2. Gaat het om jonge of oudere kinderen?
Bij elke leeftijdsfase horen verschillende vragen van ouders/opvoeders; bijvoorbeeld *Kies ik voor een meertalige opvoeding of niet?(0-2 jaar)* *Hoe ga ik om met een stille periode?(2-4 jaar)* *Wil ik mijn kind ook leren lezen en schrijven in een tweede of derde taal en hoe doe ik dat dan?(5-8 jaar)* De informatie en de voorbeelden in de brochure zullen toegespitst moeten worden op de behoeften in verschillende leeftijdsfasen zodat de lezer zijn eigen situatie herkent en de juiste adviezen krijgt.
3. Gaat het om successief en simultaan meertalige kinderen, nieuwkomers in Nederland of niet? Kinderen en ouders die al goed Nederlands spreken en de cultuur kennen, zullen met andere vragen zitten en gemakkelijker Nederlandstalige teksten lezen dan van oorsprong anderstaligen die hun toekomst in Nederland willen opbouwen. Er kan natuurlijk ook gekozen worden voor een vertaling van de brochuretekst in andere talen. Ook leerkrachten hebben te maken met deze verschillende kinderen/ouders.

Opbouw en inhoud van de brochure

Hieronder nog enkele adviezen over de inhoud en de opbouw van een brochure over meertaligheid:

Gebruik voorbeelden

Het is van belang dat ouders, leerkrachten en andere opvoeders situaties gaan herkennen waarin meertaligheid een rol speelt en waar ze tot nu toe wellicht onbewust op hebben gehandeld. Voorbeelden zijn daarom onmisbaar in een brochure over meertaligheid.

Geef praktische tips

Informatie is prima, maar ouders en opvoeders hebben behoefte aan concrete adviezen. Besteed daarom ruim aandacht aan wat er in verschillende situaties gedaan kan worden.

Zet belangrijke informatie in kaders

Kaders vallen lezers direct op. Ze kunnen dus goed gebruikt worden als samenvatting van de inhoud van een hoofdstuk. Hiermee kunt u ook beter lezers bereiken die minder taalvaardig zijn in het Nederlands. Het nadeel kan zijn, dat het stuk tekst rond de kaders een beetje op de achtergrond raakt. Zet in een kader wel dingen die echt bij elkaar horen.

Een voorbeeld van een goed kader is:

Responsieve houding:

- Maak kennis met de ouders
- Betrek de ouders bij het gewenningsproces
- Pas taal en spreektempo aan
- Herhaal en benadruk regelmatig
- Gebruik non-verbale communicatie
- Geef het kind voldoende tijd om op jou te reageren
- Ga in op initiatieven van het kind

Maak een duidelijke indeling met aansprekende titels

Een mogelijke indeling zou kunnen zijn:

Voor wie is deze brochure bedoeld?

Wat is meertaligheid?

Hoe ga je om met meertalige kinderen?

Welke factoren beïnvloeden de verwerving van het Nederlands?

Wat zijn signalen om serieus te nemen?

Literatuurtips/websites en verwijzingen naar instanties en fora

Zeg in ieder geval iets over deze onderwerpen

- Simultane/successieve meertaligheid
- Stille periode
- Vermengen van talen
- Tempo van taalverwerving
- Belang van de moedertaal
- Scheiden van talen
- Status van talen, houding van de omgeving
- Woordenschatuitbreiding
- Contact ouders-school
- Signalen voor problemen

6. Consultatiebureaus

Een van de plekken waar ouders met jonge kinderen komen om te praten over de opvoeding en de ontwikkeling van hun kinderen is het consultatiebureau. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat meertaligheid een onderwerp zou kunnen zijn bij deze gesprekken. In dit onderzoek proberen we vast te stellen of dit ook inderdaad zo is, wat er dan besproken wordt en welke communicatiemiddelen het consultatiebureau tot haar beschikking heeft om ouders te informeren. Daarom werd er bij een aantal consultatiebureaus in de stad Groningen een interview afgenomen met vragen over meertaligheid en de taalontwikkeling. Met behulp van deze antwoorden kan geanalyseerd worden welke adviezen en welke informatie door consultatiebureaus aan ouders gegeven worden.

6.1. Taken en werkwijze van consultatiebureaus

Het eerste consultatiebureau voor baby's werd in 1901 in Nederland opgericht om de kindersterfte als gevolg van slechte hygiëne te bestrijden. Tegenwoordig zijn de taken van het consultatiebureau breder: het bevorderen en beveiligen van een gezonde lichamelijke, geestelijke en sociale ontwikkeling van kinderen van 0 jaar, totdat ze schoolgaand zijn (4 jaar). Verder worden er voorlichting en adviezen over allerlei ontwikkelings- en opvoedingskwesties gegeven en fungeert het consultatiebureau als vraagbaak voor ouders. Ook het inenten wordt verzorgd door het consultatiebureau.

Het eerste contact dat ouders met het consultatiebureau hebben is ongeveer 2 weken na de geboorte van het kind. Een verpleegkundige van het consultatiebureau komt op huisbezoek, voert een gesprek met de ouders en neemt het hielprikje af. Meestal wordt er ook meteen een dossier voor de Jeugdgezondheidszorg (JGZ-dossier) aangelegd, waarin alle resultaten van het medisch onderzoek, de voedings- en andere adviezen, problemen en andere bijzonderheden in bijgehouden worden. Na het eerste huisbezoek worden ouders regelmatig uitgenodigd om met het kind langs te komen voor een consult. Ook hebben alle consultatiebureaus een inloopspreekuur waar ouders met vragen of zorgen terecht kunnen buiten de geplande consulten. De consulten worden afwisselend afgenomen door een gespecialiseerde arts en een verpleegkundige.

Bij het verpleegkundige consult wordt de verzorging, voeding, veiligheid en opvoeding van het kind besproken. De verpleegkundige geeft hierbij advies dat ondersteund wordt door folders en brochures. Ook kijkt de verpleegkundige naar de gehele ontwikkeling van het kind waaronder de taalontwikkeling. De ontwikkeling van het kind wordt gemeten met behulp van het "Van Wiechenschema." Aan de hand van concrete te observeren of te bevragen punten wordt de ontwikkeling van het kind bijgehouden en gerelateerd aan zijn/haar leeftijd. De drie onderdelen die daarin onderscheiden worden zijn: 1. fijne motoriek/ adaptatie/persoonlijkheid en sociaal gedrag; 2. grove motoriek en 3. communicatie. In het schema van 0 tot 15 maanden zijn er voor het onderdeel communicatie 10 punten die gescoord kunnen worden, zoals bijvoorbeeld: "reageert op toespreken, brabbelt bij zijn spel en zwaait dag, dag". In het schema van 15 tot 54 maanden zijn er 15 punten voor communicatie opgenomen, zoals: "wijst 6 lichaamsdelen aan bij pop, stelt vragen naar "hoeveel" en "waarom, is goed verstaanbaar voor onderzoeker". Het complete Van Wiechenschema treft u aan in bijlage 3.

6.2. Bereik en waardering van consultatiebureaus

Er bestaat in Nederland een fijn netwerk van consultatiebureaus. De afstand die men moet afleggen naar het dichtstbijzijnde consultatiebureau is gemiddeld twee kilometer. De consulten zijn gratis omdat ze worden bekostigd door de Algemeen Wet Bijzondere Ziektenkosten (AWBZ). Daarmee is het een laagdrempelige vorm van zorg.

Uit onderzoek van het CBS (2005) blijkt dat de waardering van ouders voor de activiteiten van het consultatiebureau hoog is; ouders geven de activiteiten van de bureaus gemiddeld een 8 op een schaal van 0 tot en met 10. Ook het bereik van consultatiebureaus is hoog te noemen. Enkele vaststellingen uit het CBS-onderzoek:

- Ouders vinden inenten, lichamelijk onderzoek en het testen van de kinderen belangrijker dan de minder actieve handelingen zoals het geven van voedingsvoorlichting of het bespreken van gedrags- of opvoedingsproblemen.
- Hoe jonger het kind, hoe vaker het consultatiebureau bezocht wordt. Rond de eerste verjaardag komen nagenoeg alle kinderen naar het consultatiebureau, van de 4-jarigen komt bijna 80 procent.
- Er bestaat zo goed als geen verschil in het bezoek aan het consultatiebureau naar herkomstgroepering. Zowel onder allochtone ouders of verzorgers als onder autochtone ouders is het bereik nagenoeg 90 procent.

Uit een ander onderzoek van TNO Preventie en Gezondheid (Öry, 2003) onder Turkse en Marokkaanse gezinnen in achterstandswijken van Amsterdam, Arnhem en Rotterdam blijkt dat het bereik van consultatiebureaus onder deze gezinnen hoog is (96 procent). Ook bleek uit dit onderzoek dat Marokkaanse en Turkse ouders in toenemende mate vragen stellen over gedrag en opvoeding. Door het hoge bereik en de lage drempel van het consultatiebureau is het een zeer geschikte plaats om op ouders gerichte adviezen en programma's voor opvoedingsondersteuning aan te bieden, concluderen de onderzoekers. In veel van deze gezinnen zal de keuze voor een eentalige of meertalige opvoeding en de invulling hiervan een rol spelen.

6.3. Interviews met verpleegkundigen van consultatiebureaus

Om een goed advies te kunnen verschaffen over welke communicatiemiddelen ingezet kunnen worden om de juiste boodschap aan anderstalige ouders over te brengen, is het belangrijk om eerst een goed beeld te krijgen van de adviezen en informatie die verstrekt worden door consultatiebureaus.

Om hier een antwoord op te krijgen is er een vragenlijst opgesteld. Deze vragenlijst is te vinden in bijlage 2. Deze vragenlijst is voorgelegd aan verpleegkundigen van 4 van de 8 consultatiebureaus in de stad Groningen. De vragen zijn erop gericht om vast te stellen in hoeverre er aandacht is voor meertaligheid, welke kennis verpleegkundigen over dit onderwerp bezitten, welke adviezen ze ouders geven en welk informatiemateriaal er beschikbaar is. Naast gewone vragen, wordt aan de verpleegkundigen een aantal situatieschetsen voorgelegd.

6.3.1. Aandacht voor meertaligheid

De vragen 1-6, 10-12 en 15 gaan over de aandacht die er tijdens het verpleegkundige consult is voor taalontwikkeling in het algemeen en meertaligheid in het bijzonder.

Vraag 1 gaat over het eerste contact met anderstalige ouders. Bij het eerste huisbezoek, wanneer het kind twee weken oud is, besteden alle verpleegkundigen aandacht aan de achtergronden van de ouders en nemen deze gegevens in het JGZ-dossier op. Hierdoor weten alle verpleegkundigen ook meteen uit welk land de ouders komen en welke taal ze spreken. Toch is er maar bij één van de verpleegkundigen de taal waarin het kind opgevoed gaat worden dan al van belang. Zij geeft aan dat ze kijkt naar welke talen er in huis gebruikt worden en welke taal ze met hun kind spreken. De rest van de verpleegkundigen geeft aan dat andere dingen dan eerder aan de orde komen, zoals het ‘groeien en bloeien.’

“Hierbij (bij het eerste bezoek) is het nog niet aan de orde welke taal het kind opgevoed gaat worden. Wel worden de achtergronden van de ouders besproken en in welke taal de moeder met het kind knuffelt en brabbelt.”

Consultatiebureau verpleegkundige

Bij vraag 2 geven drie van de verpleegkundigen aan dat ze pas rond het eerste levensjaar van het kind vragen in welke taal of talen de ouders het kind gaan opvoeden. Eén verpleegkundige geeft daarbij aan dat het dan ook belangrijk is dat ouders ‘voorleesboekjes gebruiken in een van de talen’. Alle verpleegkundigen weten op dat moment welke taal voor het kind de eerste taal is. De arts vraagt wanneer het kind 14 maanden is standaard of het kind een- of tweetalig is en wat de hoofdtal voor het kind is, maar de verpleegkundigen weten het vaak al eerder.

In de vragen 4-6 gaat het om aandacht voor meertaligheid in het contact met een Nederlandstalige ouder. De vragen zijn vergelijkbaar met de vragen 1-3. Wanneer een of beide ouders zelf meertalig zijn of er is sprake van een meertalig gezin waarvan een van de talen Nederlands is, kan het contact met het consultatiebureau via de Nederlandstalige ouder verlopen. Op deze manier kan de mogelijkheid van een meertalige opvoeding makkelijker over het hoofd gezien worden. Door de vragen naar de achtergronden van de ouders menen de verpleegkundigen dat ze weten welke talen beide ouders spreken, maar de vraag naar een meertalige opvoeding wordt meestal pas rond de eerste verjaardag gesteld. Het opvallende is dat de helft van de verpleegkundigen wel naar een meertalige opvoeding vraagt als ze een accent horen of merken dat iemand bijvoorbeeld uit ‘Engeland komt of uit Spanje’.

Als een driejarige bij mij op consult komt, dan is taal ook zo’n onderwerp. Als ze dan meertalig opvoeden dan vraag ik niet alleen naar hoeveel woorden of zinnen een kind maakt in het Nederlands, maar ook als een kindje wat tweetalig opgroeit in het Nederlands wat achter lijkt te lopen, dan vraag ik ook van hoe gaat het dan in de moedertaal. Maakt die in de moedertaal wel hele zinnen met drie woorden; is hij goed verstaanbaar voor bekenden in dus die moedertaal. Aan de hand van die twee, die combinatie kan je inschatten of er een achterstand is of niet.”

Consultatiebureau verpleegkundige

Uit de antwoorden op de vragen 10-12 blijkt dat bij elk consult wel aandacht aan taalontwikkeling besteed wordt. Taalontwikkeling wordt als belangrijk beschouwd en is ook in het Van Wiechenschema opgenomen als één van de drie items. Maar in een consult van 15 tot 20 minuten moet daarnaast aan veel meer onderwerpen aandacht besteed worden. In het geval van meertalige gezinnen wordt er door de verpleegkundigen tijdens consulten tijd voor de meertaligheid genomen. Jammer genoeg hebben ze hier geen informatiemateriaal over en het onderwerp meertaligheid is ook niet in het Van Wiechenschema opgenomen. Toch gebruiken sommige verpleegkundigen wel het

Van Wiechenschema om de ontwikkeling de andere taal te meten. Anderen vinden

daarentegen dat het niet eerlijk is om kinderen die tweetalig opgroeien op dezelfde manier te benaderen als kinderen die eentalig opgroeien. Ook wordt er wel eens gevraagd door een verpleegkundige of de woordenschat in beide talen even groot is of dat de ene taal sterker ontwikkeld is. Het nadeel blijft echter dat consultatiebureaus geen checklist hebben ter controle van de andere taal en de ontwikkeling in de andere taal ook vaak niet zelf kunnen vaststellen.

De aandacht voor meertaligheid vanuit de ouders richt zich vooral op de keuze voor meertaligheid en de beste strategie daarvoor. Ouders stellen op het consultatiebureau vooral vragen over hoe ze het beste de opvoeding met meer talen aan kunnen pakken en of het wel zo verstandig zou zijn om een kind tweetalig op te voeden. Verder vragen ouders zich af in welke taal ze het beste met hun kind kunnen spreken en ze maken zich soms zorgen over de snelheid waarmee het kind op de peuterspeelzaal Nederlands leert.

6.3.2. Kennis van meertaligheid

“Het gaat erom dat een kind de taal goed leert en dat een ouder zich ook prettig voelt in de taal. Daar is de communicatie voor: dat je je eigen voelt in wat je zegt, want daar zit ook heel veel emotie in en dat is voor een kind ook belangrijk.”

Verpleegkundige over de taalkeuze bij de opvoeding

Bij vraag 7 wordt een situatieschets gegeven van een tweetalig gezin dat beide talen vloeiend spreekt en om advies komt vragen. De vraag is dan: *Welk advies geeft u en waarom? a. eentalig (NL), b. thuis Turks en later op school NL, c. thuis tweetalig of d. eerst NL en vanaf 4 jaar ook Turks.* Hierbij geeft de helft van de verpleegkundigen het antwoord dat ze vragen welke taal er hoofdzakelijk thuis gesproken wordt en dat ze dan het advies geven om deze taal te spreken met het kind. Dit wordt gezien als de moedertaal en dus is het advies ‘*thuis Turks en later op school Nederlands.*’ Deze

verpleegkundigen maken dus de keuze voor een successieve meertaligheid zonder dat ze de mogelijkheid om het kind simultaan meertalig op te voeden aan de ouders voorleggen. Een andere verpleegkundige geeft het antwoord dat ze de wens van de ouders stimuleert. Dus als de ouders graag tweetalig willen opvoeden, maar niet weten hoe ze dat moeten doen dan geeft ze informatie over de verschillende taalstrategieën waaruit ze kunnen kiezen. Daarbij heeft ze het uitgangspunt dat de ouders zich prettig voelen bij de taal die ze spreken en die taal ook heel goed beheersen. Deze verpleegkundige is dus zeer goed op de hoogte en geeft een gedegen advies. De vierde verpleegkundige heeft ook dit uitgangspunt voorop staan, maar zegt erbij dat ze denkt dat het niet veel uitmaakt of ouders dan kiezen voor Turks of Nederlands. Dit wijst ook op de voorkeur voor een successieve meertaligheid.

Ook bij vraag 9 wordt om het advies gevraagd met betrekking tot een meertalig gezin. Hier spreken de ouders alleen gebrekkig Nederlands in plaats van het vloeiend te kunnen spreken. In dit geval geven alle verpleegkundigen dan het advies ‘*thuis Turks en later Nederlands*’, de ouders kunnen beter hun kind de taal leren die ze zelf goed beheersen. Verder raden alle verpleegkundigen aan om ervoor te zorgen dat het kind toch nog voor school in aanraking komt met de Nederlandse taal door naar de peuterspeelzaal te gaan. Ook wordt soms gewezen op Nederlandse taalcursussen voor ouders. Dit zijn allemaal

“Wel vraag ik aan de ouders wat ze zelf doen aan het Nederlands. Ik raad ze dan ook aan om een cursus te volgen en dan is hier in de buurt tegelijkertijd de mogelijkheid om wanneer de ouders naar cursus gaan om het kind naar de crèche te brengen.”

Verpleegkundige over adviezen aan anderstalige ouders

adviezen die in overeenstemming zijn met de wetenschappelijke kennis over meertaligheid.

“ Hangt er vanaf welke leeftijd het is, dus ik ga eerst even kijken van hoe is de situatie thuis wat voor netwerk is er ook. Hoeveel komt er binnen zeg maar aan tweetaligheid, maar goed die verwarring dat kan natuurlijk ook in een bepaalde fase heel normaal zijn.”

Verpleegkundige over vermengen van talen

De kennis van specifieke kenmerken van een meertalige taalontwikkeling zoals het vermengen van talen en het vóórkomen van een stille periode werden bevraagd in de vragen 13 en 14.

In het geval van het vermengen van talen (vraag 13) blijkt dat de meeste verpleegkundigen weten hoe zij dan moeten handelen. Ze zouden in een dergelijke situatie erop letten dat de ouders een duidelijke scheiding tussen de talen aanbrengen en soms vragen ze welke strategie ouders daarvoor gebruiken. De

verpleegkundigen zouden zich in een dergelijke situatie niet snel zorgen maken, maar het wel in de gaten houden.

Toch heeft maar één van de verpleegkundigen deze vraag ooit gehad, maar ze gaf aan dat het nog in een fase was waarvan ze het zich nog wel voor kon stellen. Daarom heeft ze het aangekeken en niet doorverwezen.

Het herkennen van de stille periode (vraag 14) levert meer problemen op. Maar één verpleegkundige gaf expliciet aan dat er sprake kon zijn van een *stille periode*. Alle verpleegkundigen zeggen in een dergelijk geval naar de achtergrond te kijken om te zien hoe lang het al duurt en of het dus ‘binnen de marges valt’ van het Van Wiechenschema. Als het echter buiten de marges zou vallen dan zouden ze doorverwijzen naar bijvoorbeeld het ‘centrum van spraakontwikkeling’ of de logopedie. Een paar verpleegkundigen kijken voornamelijk naar de situatie en naar eventuele verlegenheid van de ouders. Daarbij nemen ze ook contact op met de peuterspeelzaal voor overleg. Dit zijn goede strategieën voor eentalige kinderen, maar de verpleegkundigen komen niet op het idee om te vragen of het kind in beide talen niets zegt en of het wel blijk geeft van begrip. Dit is wel van belang om te weten bij meertalige kinderen. Uit de antwoorden blijkt dat de verpleegkundigen in een dergelijk geval houvast zoeken bij het Van Wiechenschema. Dit is echter een probleem, want de marges van dit schema zijn niet bedoeld voor het meten van tweetaligheid.

“Ik let dan vooral op de situatie en of de ouders bijvoorbeeld ook verlegen zijn. Ook neem ik dan wel eens contact op met de peuterspeelzaal om te vragen hoe het daar gaat. Het ligt er ook een beetje aan hoe lang dat al duurt en of het dus binnen de marges van het Van Wiechenschema valt.”

Verpleegkundige over de stille periode van een meertalig kind (die dus niet als zodanig herkend wordt)

Over het algemeen krijgen de consultatiebureau verpleegkundigen vragen over “stille” kinderen niet vaak voorgelegd. Twee verpleegkundigen gaven aan dat ze het wel hadden meegemaakt, maar dat er geen vervolgactie nodig was geweest.

De verpleegkundigen hebben geen idee of hun adviezen over taal opgevolgd worden door ouders, omdat dit te moeilijk is om te controleren. Dit komt doordat de verpleegkundige soms het gezin een half jaar niet ziet. Ook komen ouders er niet specifiek op terug bij het volgende bezoek. Alleen als ze mogelijk nog ‘twijfels hebben’ en ervoor open staan, zouden ze erop terug kunnen komen.

6.3.3. Beschikbaarheid informatiemateriaal

Bij consultatiebureaus zijn wel brochures voor ouders beschikbaar over taalontwikkeling, maar er is geen informatiemateriaal over meertaligheid. Eén verpleegkundige gaf aan dat ze zich soms wel voor een ouder ging verdiepen in het materiaal en dan zelf moest zoeken.

“Het is helemaal niet nodig om ouders veel informatiemateriaal te geven. Ze stoppen het toch maar weg en kijken er niet naar. Ik kan veel meer bereiken door alle belangrijke dingen goed uit te leggen.”

Verpleegkundige over het aanbieden van schriftelijke informatie aan ouders

Een andere verpleegkundige vindt het niet nodig om ouders teveel informatiemateriaal te geven. (zie kader). Het is natuurlijk maar de vraag of dit een goed standpunt is, want je ontnemt ouders wel de kans om thuis alles nog even na te kunnen lezen of ze daar nu gebruik van maken of niet. Van informatie die mensen alleen mondeling krijgen, onthouden ze namelijk maar een zeer klein gedeelte. Daarom is het goed om de informatie op meerdere manieren aan te bieden.

Er wordt vooral gezegd dat informatie over meertaligheid ‘*niet standaard in het systeem zit*’. Toch geven alle verpleegkundigen aan dat er wel veel meertalige gezinnen in de wijken wonen.

6.3. Conclusies meertaligheid op consultatiebureaus

Uit de interviews met de verpleegkundigen van de consultatiebureaus komt duidelijk naar voren dat:

- Aandacht voor taalontwikkeling aanwezig is
- Kennis over door ouders gesproken talen aanwezig is
- Meertalig/anderstalig opvoeden pas vanaf 1 jaar aan de orde komt
- Kennis mogelijkheid simultaan meertalig opvoeden niet aanwezig is
- Geen slechte adviezen aan meertalige ouders worden gegeven
- Kennis stille periode ten dele ontbreekt
- Verpleegkundigen houvast zoeken bij Van Wiechenschema dat gebaseerd is op eentalige ontwikkeling
- Informatiemateriaal over meertaligheid ontbreekt

Een van de ondervraagde verpleegkundigen is zeer goed op de hoogte en geeft ouders meer informatiemateriaal mee. Dit is echter op haar eigen initiatief en de informatie haalt ze van de website Dubbelop (een website die door twee ouders van meertalige kinderen is opgezet en die inmiddels niet meer onderhouden wordt).

Uit dit alles blijkt dat de mogelijkheid om ouders die hun kind mogelijk meertalig zouden willen opvoeden te informeren hierover bij het consultatiebureau ruim aanwezig is. Het bereik en de waardering van consultatiebureaus onder ouders is groot, de consultatiebureaus kennen de talige achtergrond van ouders en hebben aandacht voor taalontwikkeling. Informatiemateriaal over meertaligheid ontbreekt echter. Ook komt de aandacht voor meertaligheid relatief laat, rond de eerste verjaardag, terwijl ouders dan al - wellicht onbewust - een keuze hebben gemaakt en al gewend zijn om in een bepaalde taal tegen het kind te praten.

Tijdens het eerste huisbezoek zou er aandacht moeten zijn voor een eventuele keuze en een strategie om meertaligheid tot stand te brengen. Schriftelijk informatiemateriaal zou daarbij

goed gebruikt kunnen worden. Ook in latere fasen van de ontwikkeling zou schriftelijk materiaal of verwijzingen (naar bijvoorbeeld een website) nuttig kunnen zijn.

7. Anderstalige scholen

In de stad Groningen bestaan er, zoals in meer Nederlandse steden, een aantal anderstalige scholen waarop meertalige kinderen les krijgen in hun moedertaal*. Deze scholen zijn meestal opgericht door ouders van kinderen die er voor willen zorgen dat hun kinderen gedegen onderwijs krijgen in hun eigen taal en in aanraking komen met andere kinderen die dezelfde taal spreken. Doordat kinderen op Nederlandse scholen zitten, is het taalaanbod in het Nederlands groter dan in de andere taal. Dit kan ervoor zorgen dat het Nederlands gaat overheersen. De ouders willen graag dat hun kinderen ook in staat zijn om met hun grootouders te communiceren en daarom zijn er anderstalige scholen in Nederland ontstaan.

Een voorbeeld is de Russische school in Groningen, die in dit hoofdstuk besproken zal worden. Door middel van een interview met een leerkracht van de Russische school en een bezoek aan de school is informatie verzameld. Hierdoor krijgen we inzicht in de organisatie van een dergelijke school, de aandacht voor de meertalige ontwikkeling en de manier waarop de school contact legt met anderstalige ouders.

7.1. Organisatie en werkwijze

De Russische school is in oktober 2005 opgericht om ervoor te zorgen dat kinderen die van oorsprong Russisch zijn, de Russische taal leren spreken. Hierbij gaat het voornamelijk om de mondelinge communicatie en dus niet het schrijven of lezen. Alle kinderen zijn of in Rusland geboren of in Nederland, maar dan is over het algemeen één van de ouders Russisch. Het doel van de school is om ervoor te zorgen dat het Russisch van de kinderen in stand blijft.

De Russische school heeft in totaal 4 klassen die onderverdeeld zijn op leeftijd. Er is een peuterspeelzaal waar kinderen tot de leeftijd van 3 zitten; een klas voor 4 en 5 jarigen; een klas voor 6 en 7 jarigen en een klas voor 8 tot 13 jarigen. Elke klas mag maximaal 12 kinderen hebben, anders worden de klassen te groot. Het is nog onzeker of deze structuur behouden wordt, aangezien de klassen steeds groter worden. Op dit moment heeft de school 30 leerlingen en 6 leerkrachten, waarvan 1 leerkracht muziek geeft.

Meestal wordt er alleen Russisch gesproken door de leerkrachten. De school besteedt eigenlijk geen aandacht aan het Nederlands. Alle aandacht wordt aan het leren van Russisch besteed, maar soms is een andere taal nodig om een kind Russisch te leren. Verder wordt op de school geen onderscheid gemaakt tussen eentalige, tweetalige of meertalige kinderen. Toch weten de leerkrachten wel van alle kinderen of ze tweetalig of meertalig zijn.

Bij de observaties valt op dat het Nederlands niet tot zelden gebruikt wordt als hulptaal. Wanneer een leerling niet veel Russische woorden kent, probeert de docent de term wel in het Russisch uit te leggen. Maar er kan een probleem optreden wanneer een leerling onvoldoende Russisch kan spreken en verstaan en daarom onwennig is met de taal. Dan wordt er door de docent wel in het Nederlands gesproken, om op deze manier de leerling te laten wennen. Door het Nederlands dan te koppelen aan Russisch wordt de Russische taal uiteindelijk aangeleerd. Wanneer de leerling dan Russisch kan, wordt er geen Nederlands meer gesproken. Overigens hebben alle docenten een uitstekende beheersing van het Nederlands. Alle docenten zijn

* Moedertaal betekent in dit geval een andere taal dan het Nederlands. Dit kan zowel de taal van de moeder als die van de vader zijn.

gediplomeerd in Rusland en een aantal heeft hier in Nederland ook een diploma gehaald om les te geven.

Het lesmateriaal betreft werkboeken en schriften die speciaal uit Rusland geïmporteerd zijn. Het model dat gehanteerd wordt is Russisch -> Russisch. Er wordt geen gebruik gemaakt van het Nederlands bij deze lesmaterialen. Deze materialen zijn afgestemd op de leeftijden. Een voorbeeld hiervan is dat kinderen van 4/5 jaar hun woordenschat ontwikkelen rond bepaalde thema's, bijvoorbeeld 'huis'. Hierbij worden allerlei woorden zoals 'dak, etage, kamer, etc' geleerd in het Russisch.

De Russische school vindt het van belang dat de kinderen de Russische cultuur en oorsprong te behouden, zodat ze ook met hun eigen familie in Rusland te kunnen communiceren en hun manier van doen begrijpen. Daarom vertellen de docenten in de les daar ook veel over.

7.2. Communicatie met ouders

De Russische school informeert de anderstalige ouders over het bestaan van de school door op het internet een advertentie in het tijdschrift *de Rus* te zetten. Ook hebben ze in de Russische winkels advertenties voor de school gelegd. Daardoor zijn de anderstalige gezinnen in contact met de school gekomen en nu hebben ze 30 leerlingen. De school kan nu geen nieuwe leerlingen meer aannemen tot september, omdat de klassen anders te groot worden. Dat deze leerlingenstop moest worden ingesteld, wijst op een effectieve manier van communiceren.

Op dit moment verloopt de informatievoorziening aan ouders van deelnemende en potentiële leerlingen via mondelinge communicatie. De leerkrachten spreken voornamelijk even met de ouders als ze de kinderen naar de school brengen. De vorderingen van een kind worden dan besproken. Als er problemen zijn met de ontwikkeling van de taal dan komen ouders zelf met vragen bij de leerkracht. De nadruk ligt daarbij op de ontwikkeling van het Russisch, niet op andere vragen en kwesties rond meertaligheid en contacten met Nederlandse basisscholen. De Russische school vindt deze manier van communicatie erg belangrijk en is er zeer tevreden over. Verder worden er momenteel geen middelen ingezet voor het bevorderen van het contact. De indruk is dat ook ouders over het algemeen tevreden zijn met de informatie die ze van de leerkrachten ontvangen.

8. Het forum ‘taal’ op de website Ouders Online

De website Ouders Online (www.ouders.nl) is een ouders-community in Nederland. Deze website is bedoeld voor ouders en toekomstige ouders van baby's tot en met pubers. Op deze website staan verschillende forums, zoals 'zwangerschap en bevalling, kinderuitjes, taal, onderwijs en school, etc'. Voor dit onderzoek zal alleen gekeken worden naar het forum 'taal'. Dit forum wordt weer onderverdeeld in verschillende topics en het topic dat in dit onderzoek geanalyseerd wordt is 'meertaligheid'. Dit topic wordt geanalyseerd om er zo achter te komen welke informatie anderstalige ouders willen ontvangen over meertaligheid. Door te kijken naar de vragen op het forum kunnen we een gericht aanbod aan informatie aan ouders geven.

8.1. Gebruik van websites

Een website is een interactief medium. De gebruiker kan er informatie opzoeken en op deze informatie reageren en de maker van de website kan de informatie up to date houden en in contact komen met gebruikers via forums of mail. Het internet is een medium dat niet vluchtig is, de gebruiker kan op elk gewenst moment terug keren naar de site om de informatie nog een keer te bekijken. Het gebruik van internet vertoont een aantal kenmerken die in acht moeten worden genomen (Van Dijk 2001: 205-208):

- het gebruik van internet vraagt om meer activiteit van de gebruiker
- de aandacht van de gebruiker verslapt snel
- de gebruiker verkiest korte teksten boven langere
- de herkomst van een bericht bepaalt de betrouwbaarheid voor de gebruiker
- de invloed van het internet op de gebruiker is groot

Bij websites is het vooral belangrijk dat de site toegankelijk genoeg is. De bezoeker moet de site gemakkelijk kunnen vinden en op een eenvoudige manier door de website heen bladeren zonder problemen tegen te komen of te verdwalen.

8.2. Toegankelijkheid van informatie

Het forum over meertaligheid is goed te vinden via Google of andere zoekmachines. Wanneer ouders zoektermen als "twee talen", "meertaligheid", Nederlands en Turks" invullen, komen ze vrij snel in het archief van dit forum terecht. Ook rechtstreeks zoeken via ouders.nl is gemakkelijk door de voor de hand liggende naam van de website en de goede navigatiestructuur.

Het aanbod van informatie in een vraag- en antwoordarchief heeft voor- en nadelen. Vragen en problemen waar ouders mee zitten worden op deze manier persoonlijk en invoelbaar gemaakt. Daarnaast kunnen ouders zelf hun persoonlijke vraag stellen waarop ze gedegen antwoord krijgen. Voor ouders die op zoek zijn naar goede informatie zonder een directe persoonlijke vraag is deze presentatievorm echter niet heel overzichtelijk. De gebruiker moet allerlei vragen aanklikken op zoek naar informatie, adviezen, literatuur en links.

Een meer gestructureerde informatievoorziening over meertaligheid is te vinden op *Homepage Dubbelop* (<http://home.wxs.nl/~stuur013/>)

'Dubbelop' was een steunpunt voor meertalige opvoeding. Sinds 25 december 2001 is er helaas geen interactie meer mogelijk en wordt de site niet meer bijgehouden, doordat de makers niet in staat waren om voldoende vrijwilligers te vinden. Vragen over meertaligheid kunnen tegenwoordig alleen nog gesteld worden bij de Vraagbaken van Ouders Online.

8.3. Informatiebehoefte ouders

Door goed te kijken naar de vragen die op het forum taal, topic meertaligheid van Ouders Online gesteld worden, kan er bepaald worden aan welke informatie ouders vooral behoefte hebben als het gaat om meertalig opvoeden.

De vragen kunnen grofweg ingedeeld worden in twee categorieën: vragen over de keuze en de te volgen strategie bij een meertalige opvoeding en vragen over kenmerken van een meertalige ontwikkeling die soms als problemen ervaren kunnen worden.

Keuze en strategieën voor meertalig opvoeden

“Over enkele maanden verwachten mijn man en ik ons eerste kind. Hij is Nederlander van origine, en ik ben Turks, maar in Duitsland opgegroeid. We willen ons kind tweetalig opvoeden, door uitsluitend in onze moedertaal ermee te spreken. Maar: welke taal kan ikzelf dan het beste gebruiken? Hoe kunnen wij dit het beste aanpakken?”

Ouder op www.ouders.nl

Wanneer gekeken wordt naar de vraagbaak meertaligheid, valt meteen op dat er heel veel vragen gesteld worden in de trant van “Viertalig opvoeden - kan Robert dat aan? (2 jr, 4 mnd)” en “Ik ben Turks - hoe leer ik mijn zoontje Nederlands? (1½ jr)”. Deze vragen hebben allemaal te maken met de keuze voor een meertalige opvoeding.

Kunnen kinderen meer talen tegelijk leren, welke talen kun je dan het beste kiezen, kies je voor een simultane of successieve meertaligheid en hoe pak je dat aan?

Dit zijn vragen die al tijdens de zwangerschap kunnen spelen, maar in het geval van successieve meertaligheid ook in een latere fase. Dat blijkt ook uit de hoeveelheid vragen over op welke leeftijd de ouders kunnen beginnen met het aanleren van meerdere talen. Voorbeelden hiervan zijn “Wanneer beginnen met Engels leren?”, “Chinees leren vóór de geboorte? (4 mnd zwanger)” en “Wanneer moet je starten met het onderwijs in de tweede taal? En kun je ook weer terug?”.

“Wij wonen in Frankrijk en hebben een zoon en dochter van 9 maanden. We willen ze graag drietalig opvoeden. Voor thuis: Nederlands, straks op school Frans, en daarbij Engels omdat we door het beroep van mijn man veel internationale kontakten hebben. Hoe pakken we dit aan en kunnen we daar nu al mee beginnen?”

Ouder op www.ouders.nl

“Mijn man heeft een tijdelijke baan aangeboden gekregen in Australië waar onze kinderen (3 en 6 jaar) dus naar Engelstalig onderwijs moeten. Hoeveel en welke problemen kan ik verwachten als we na vier jaar terug gaan naar Nederland? Wat kan ik hier zelf aan doen?”

Ouder op www.ouders.nl

Bij deze vraagbaak komen ook veel vragen voor over het buitenland. Ouders die verhuizen naar het buitenland voor een korte of juist langere periode vragen zich af of het problemen gaat opleveren voor hun kinderen. Vragen die gesteld worden zijn dan “tijdelijke verhuizing naar Australië: probleem voor de kinderen? (3 en 6)” en “Nederlandse prater (2 ½) naar Engelse peuterspeelzaal. Is dat zielig?”.

Ook terugkeer naar Nederland kan dergelijke vragen oproepen. “Meertaligheid handhaven na terugkeer in Nederland?”.

Ook wanneer ouders hebben gekozen voor meertaligheid, kunnen ze in de praktijk problemen ondervinden met het handhaven van een goede strategie. Een voorbeeld van zo’n vraag is: “Drie praktische vragen over de OPOL-methode (2 jr)” en hier staat OPOL voor de one-parent-one-language methode. De moeder is namelijk Nederlandse en de vader Engels. Haar vraag betreft ook hoe consequent ze deze strategie moet toepassen en of het mogelijk is om met haar zoon naar een Engels programma te kijken terwijl zij juist Nederlands met hem praat.

Kenmerken van een meertalige ontwikkeling

Andere vragen op dit forum gaan over kenmerken van een meertalige ontwikkeling die soms als problemen ervaren kunnen worden.

Het vermengen van talen is een van die kenmerken. In sommige gevallen doen ouders zelf mee aan het mixen van talen en voelen ze zich hierover schuldig, in andere gevallen zijn het alleen de kinderen die tijdelijk de talen vermengen, door bijvoorbeeld de woorden of de zinsbouw van de verschillende talen te verwisselen. Voorbeelden van dit soort vragen van ouders zijn: “Tot welke leeftijd is het husselen van talen normaal? (nu: 2 ½ jr)” en “Ik ben jij - in het Deens.

Wanneer een kind meerdere talen tegelijkertijd leert, kan het tempo van taalontwikkeling in een of beide talen tijdelijk wat achterblijven. Kinderen kunnen bijvoorbeeld een geringere woordenschat in het Nederlands hebben in het begin. Hierover worden op de vraagbaak verschillende vragen gesteld zoals: “Trage taalontwikkeling bij tweetalig opvoeden?”, “Tweetalig blijven bij taalproblemen?” en “De taaltoets zegt: 'geringe woordenschat'. Wat moeten we daarmee? (6 jr)”. Ook willen veel ouders weten hoeveel woorden kinderen moeten kennen op een bepaalde leeftijd.

“Volgens de juf heeft onze dochter (5 jaar en 4 maanden) een taalachterstand. Haar taalontwikkeling is heel zwak. Ik ben Tsjechisch, vader is Nederlander en wij hebben een Tsjechische au-pair die gebrekkig Nederlands spreekt. Volgend jaar september gaat ze naar groep 3. Zij moet de achterstand inhalen. Ik wil daarom professionele hulp inschakelen. Waar kan ik terecht voor taallessen? Wie kan mij helpen met dit probleem?”

Ouder op www.ouders.nl

Er worden op de site ook een aantal vragen gesteld waarbij ouders zich zorgen maken dat hun kind niets wil zeggen. Hierbij zijn de ouders verbaasd over bijvoorbeeld het feit dat een kind geen Duits met gasten wil praten, terwijl thuis Nederlands en Duits gepraat wordt. Ook worden vragen gesteld waarom een kind eerst helemaal niks zegt en vervolgens iedereen

verbaasd met volzinnen. Hieruit kan afgeleid worden dat deze ouders onbekend zijn met de stille periode.

8.4. Conclusie

De website www.ouders.nl is goed vindbaar en toegankelijk voor ouders. De informatievoorziening is goed en persoonlijk. De informatie over meertaligheid is door de vraag-antwoord-structuur echter niet overzichtelijk gepresenteerd en de themasite over meertaligheid met tips, literatuur en links wordt niet meer beheerd.

De informatiebehoefte van ouders spitst zich toe op de keuze en strategieën voor meertaligheid en specifieke kenmerken van een meertalige ontwikkeling die als problematisch kunnen worden ervaren. Uit deze analyse blijkt dat ouders informatie willen over de volgende onderwerpen:

- De keuze voor meertaligheid, talen en successieve of simultane meertaligheid
- De leeftijd waarop kinderen talen kunnen aanleren
- Meertaligheid bij vertrek naar buitenland of terugkeer naar Nederland
- Welke strategie ouders moeten kiezen om het verwarren van talen te voorkomen
- Het door elkaar halen van talen
- De woordenschat en vertraagde taalontwikkeling
- De stille periode

Deze verschillende onderwerpen die te maken hebben met meertaligheid zouden dan ook opgenomen moeten worden als informatiemateriaal voor de ouders.

9. Resultaten van de enquête

Op 4 maart 2006 werd er bij de Russische school een informatiebijeenkomst over meertaligheid gehouden. Voor deze informatiebijeenkomst bleek veel belangstelling te zijn. Op deze bijeenkomst werd ook een enquête afgenomen die betrekking had op het onderwerp meertaligheid en de onderwerpen die besproken werden (zie bijlage 5). Deze enquête is ingevuld door 13 ouders en 8 belangstellende leerkrachten. De antwoorden op deze enquête geven een indicatie voor de informatiebehoefte van ouders en leerkrachten. Daarbij moet wel in aanmerking worden genomen dat bezoekers van een dergelijke informatiebijeenkomst in hun vrije tijd al bijzonder geïnteresseerd zullen zijn in het onderwerp. In de volgende paragrafen zullen de resultaten besproken worden.

9.1. Opzet van de enquête

De enquête bevatte ten eerste vragen over onderdelen van meertaligheid waarbij er een aantal vast antwoorden gegeven kunnen worden. Deze antwoordmogelijkheden zijn: *'wist ik niets van'*, *'wist ik iets van, maar veel nieuws gehoord'* en *'niets nieuws gehoord.'* Verder werden er vragen gesteld die gaan over de informatie die de bezoeker nog wil ontvangen en hoe ze die informatie het liefst ontvangen.

Verder zijn er vragen (4,5,6) gesteld over de rol van de school bij meertaligheid en de communicatie hierover. In dit hoofdstuk wordt er een onderscheid gemaakt tussen de ouders en de leerkrachten die de enquête ingevuld hebben. Deze twee verschillende doelgroepen worden gescheiden zodat er een geschikt advies voor een passend aanbod aan informatie geleverd kan worden.

9.2. Ouders

Informatiebehoefte

De resultaten van de enquête laten zien dat geïnteresseerde ouders van meertalige kinderen wel het een en ander over meertaligheid weten, maar dat niet alle feiten bij alle ouders bekend zijn. Vooral van de stille periode weten veel ouders niets en de rest van de ouders geeft aan veel nieuws hierover gehoord te hebben. De andere onderwerpen zijn bij de meeste ouders wel ten dele bekend.

	Positieve aspecten van meertaligheid	Meertaligheid geen oorzaak problemen	Belang taalrijkdom thuis	Stille periode	Thuis Nederlands geen goed advies	Ontwikkeling meertaligheid
Onbekend	0	1	2	6	2	0
Gedeeltelijk bekend	5	7	4	6	7	9
Geheel bekend	8	5	7	1	4	4

Tabel 2. kennis van ouders over meertaligheid (vraag 1)

Maar ook onder deze groep duiken de al eerder geconstateerde misverstanden op: meertaligheid is de oorzaak is van problemen met het Nederlands en het is een goed advies om anderstalige ouders thuis Nederlands met hun kinderen te laten spreken. Een meerderheid van de ouders geeft namelijk aan hierover iets nieuws te hebben gehoord. Ook over de ontwikkeling van meertaligheid horen veel ouders nieuwe dingen op de informatiebijeenkomst.

Bij vraag twee werd gevraagd naar verdere informatie die ouders graag zouden willen ontvangen. Hierbij konden ouders meerdere antwoorden aankruisen. Wat meteen opvalt, is dat de meerderheid van de ouders graag *persoonlijk advies over de taalontwikkeling van hun kind* wil ontvangen. Hetzelfde geldt voor het *vermengen van talen*. Het *tempo van talen leren*, *hoe je het contact met de school kan verbeteren over dit onderwerp* en het *stimuleren van een taal* worden iets minder vaak aangestreept. Bij het laatste onderwerp moet natuurlijk worden opgemerkt dat deze bijeenkomst op de Russische school werd gehouden, veel ouders hebben daar al een manier gevonden om het Russisch te stimuleren.

Antwoord	Aantal
1. persoonlijk advies over de taalontwikkeling van mijn kind	8
2. vermengen van talen	8
3. tempo van talen leren	6
4. hoe kun je het contact met de school verbeteren over dit onderwerp	4
5. Russisch of andere taal stimuleren	6

Tabel 3. Behoeftte aan verdere informatie, ouders(vraag 2)

Vervolgens werd er bij vraag drie gevraagd aan de ouders op welke manier ze graag informatie wilden ontvangen. Ook hier konden ze meerdere antwoorden aanstrepen. De meeste ouders kozen hierbij voor de antwoorden *boeken en artikelen* en *contact met andere ouders* om informatie te ontvangen. Daarna werd voor de website en de informatiebijeenkomst gekozen. Verder vonden 6 ouders het ook wel belangrijk om hun informatie via persoonlijk advies te ontvangen. In totaal werd de brochure het minst geprefereerd door de ouders.

Antwoord	Aantal
1. boeken en artikelen	10
contact met andere ouders	10
3. informatiebijeenkomst	7
website	7
5. persoonlijk advies	6
6. brochure	4

Tabel 4. Voorkeur voor vorm van informatie, ouders (vraag 3)

Rol van de school

Uit vraag 4, 5 en 6 blijkt dat 91% van de ouders het belangrijk vindt dat de school een rol speelt in het verstrekken van informatie over meertaligheid. Verder zijn de ouders over het algemeen wel tevreden over de rol die de school van het kind speelt. Ongeveer de helft van de ouders zou de school helpen om een rol te spelen in de aandacht voor meertaligheid. Een paar ouders hebben het zelf meegemaakt dat de school een rol speelde.

9.3. Leerkrachten

Informatiebehoefte

De resultaten van de eerste vraag laten zien dat alle aanwezige leerkrachten wel iets van de onderwerpen van meertaligheid af weten, alleen ook veel nieuwe dingen horen.

	Positieve aspecten van meertaligheid	Meertaligheid geen oorzaak problemen	Belang taalrijkdom thuis	Stille periode	Thuis Nederlands geen goed advies	Ontwikkeling meertaligheid
Onbekend	1	1	0	0	0	1
Gedeeltelijk bekend	3	4	4	5	5	5
Geheel bekend	3	2	2	3	3	1

Tabel 5. kennis van leerkrachten over meertaligheid (vraag 1)

De kennis van de leerkrachten is verspreid over alle besproken onderwerpen. De eerder geconstateerde misverstanden onder leerkrachten in het rapport Van misverstand tot meertaligheid zijn hier nauwelijks aanwezig. Dit is waarschijnlijk te danken aan het feit dat het hier zeer in het onderwerp geïnteresseerde leerkrachten betreft, die op eigen initiatief naar de informatiebijeenkomst zijn gekomen.

Bij vraag twee vonden de meeste leerkrachten het vooral belangrijk om informatie te ontvangen over het vermengen van talen.

Antwoord	Aantal
1. vermengen van talen	5
2. tempo van talen leren	2
3. Russisch of ander taal stimuleren	2
4. hoe kun je het contact met de school verbeteren over dit onderwerp	1

Tabel 6. Behoefte aan verdere informatie leerkrachten (vraag 2)

De vraag over op welke manier leerkrachten de informatie het liefst zouden willen ontvangen werd beantwoord met de voorkeuren: de website en boeken en artikelen. Allebei de communicatiemiddelen kregen drie stemmen. Ook het persoonlijke advies en de informatiebijeenkomst scoren onder leerkrachten goed. Bij de informatiebijeenkomst werd door een leerkracht de opmerking geplaatst dat deze informatiebijeenkomst wel op school zou moeten plaatsvinden, zodat alle leerkrachten op de hoogte van deze onderwerpen van meertaligheid zouden zijn.

Rol van de school

Driekwart van de aanwezige leerkrachten vindt dat de school een rol zou moeten spelen in de informatie over meertaligheid. Ook gaf de meerderheid van de leerkrachten aan dat ze mee zouden helpen met de verschillende manieren waarop de school een rol zou kunnen spelen in de aandacht voor meertaligheid.

10. Conclusie en advies

Uit het onderzoek is gebleken dat er een informatiebehoefte is onder ouders en leerkrachten van meertalige kinderen over hoe om te gaan met verschillende aspecten van deze taalontwikkeling. In dit onderzoek is een overzicht gegeven van de plekken en de situaties waarin deze informatie overgebracht zou kunnen worden en hoe dat momenteel gebeurt. Het is belangrijk om bij deze informatievoorziening een weloverwogen keuze te maken uit de verschillende communicatiemiddelen. Het communicatiemiddel dat voor elke doelgroep gekozen gaat worden moet de doelgroep bereiken, geschikt zijn om de boodschap over te dragen en het middel moet de doelgroep aanspreken.

Om te bepalen of het communicatiemiddel ook de gewenste boodschap over kan dragen is het natuurlijk belangrijk om eerst vast te stellen dat er twee verschillende doelgroepen zijn, namelijk de anderstalige ouders en de leerkrachten/andere opvoeders. In de volgende twee paragrafen zal de gewenste inhoud van de boodschap en de meest geschikte communicatiemiddelen per doelgroep besproken worden.

10.1. Anderstalige ouders

De boodschap

Uit het interview met het ABCG werd duidelijk dat de anderstalige ouders ook gezien werden als een belangrijke doelgroep die van informatie voorzien moest worden. De belangrijkste boodschap die ze aan deze doelgroep over willen brengen is dat “ze zich moeten wapenen tegen onwetende leerkrachten.” Ook is het belangrijk om over te brengen dat ouders zich niet schuldig moeten voelen als ze hun eigen taal willen handhaven. De moedertaal is namelijk erg belangrijk in de taalontwikkeling van het kind. Toch moeten ouders ook gewaarschuwd worden dat ze wel een duidelijk onderscheid moeten maken in het gebruik van de talen. Wanneer dit onderscheid ontbreekt, gaan kinderen zelf de verschillende talen door elkaar heen halen.

Een onderwijsbegeleidingsdienst als het ABCG heeft vooral te maken met ouders van kinderen die naar school gaan, maar ook in de fase daarvoor kunnen ouders behoefte hebben aan informatie over meertaligheid. Uit de interviews met de verpleegkundigen van het consultatiebureau bleek dat informatie over het vermengen van talen en de stille periode nodig is. Daarnaast stellen ouders zelf meestal vragen stellen die betrekking hebben op de strategie bij een meertalige opvoeding. Er wordt gevraagd hoe ze het beste de opvoeding met meerdere talen aan konden pakken en of het wel verstandig is om een kind twee- of meertalig op te voeden. Ook vragen ouders voornamelijk welke taal ze het beste met hun kind kunnen spreken en of de snelheid waarmee een kind op de peuterspeelzaal Nederlands leert wel voldoet aan de normen.

Uit een analyse van de vragen van ouders op de website www.ouders.nl ontstaat een beeld van de informatiebehoefte van ouders dat vergelijkbaar is met het beeld dat bij het ABCG en de consultatiebureaus bestaat. De vragen gaan over de keuze voor een al dan niet meertalige opvoeding en de manier waarop je dat dan het beste kunt aanpakken. Daarbij zijn ook vragen naar hoe je het aanpakt als de talige situatie veranderd, bijvoorbeeld omdat het gezin verhuisd naar een ander land of juist weer terugkeert naar Nederland. Daarnaast zijn er vragen over kenmerken van een meertalige ontwikkeling die als problemen ervaren kunnen worden door

ouders of door anderen in de omgeving. Het gaat dan met name om het vermengen van talen, het tempo van taalontwikkeling, de woordenschat en de stille periode.

De enquête tijdens een informatiebijeenkomst voor ouders op de Russische school laat zien dat er verschillen zitten tussen wat anderstalige ouders weten over meertaligheid. Ook onder deze ouders blijken misverstanden te bestaan over de invloed van de moedertaal op het Nederlands en over sommige aspecten van meertaligheid ontbreekt bij een deel van de ouders de kennis. De onderwerpen stille periode, vermengen van talen, belang van de moedertaal en tempo van taalverwerving worden hier ook weer genoemd. Maar ook het contact met de basisschool over meertaligheid wordt door deze ouders genoemd als een belangrijk aspect.

Samenvattend kunnen we stellen dat de informatievoorziening aan ouders aandacht moet besteden aan:

- *De keuze voor wel of niet meertalig opvoeden*
- *De strategieën voor een meertalige opvoeding (simultaan/successief en het scheiden van talen)*
- *Het belang van de moedertaal*
- *Het omgaan met veranderingen in de situatie door migratie*
- *Het vermengen van talen*
- *De woordenschat*
- *De stille periode*
- *Tempo van de taalontwikkeling bij meertaligheid*
- *Contact met de school over meertaligheid verbeteren*

Tabel 7. Informatiebehoefte ouders

Communicatiemiddelen

Uit het interview met de Russische school werd duidelijk dat advertenties geplaatst in een online tijdschrift en in Russische winkels het gewenste effect hadden. De advertentie in een online tijdschrift heeft het voordeel het toegankelijk is en een lange levensduur heeft. Ook kan een specifieke doelgroep bereikt worden met deze advertentie, namelijk de Russische ouders. Deze advertenties waren bedoeld om de interesse van ouders te wekken voor de Russische school. Voor een meer informerende en uitgebreidere boodschap over meertaligheid is een artikel beter geschikt dan een advertentie.

Verder bleek uit de interviews met de consultatiebureau-verpleegkundigen dat er geen schriftelijk materiaal beschikbaar was over meertaligheid. De informatie werd daarom mondeling verstrekt en een verpleegkundige gaf aan dat ze informatie van het internet haalde om aan de ouders mee te geven. Het voordeel van mondeling verstrekte informatie is het persoonlijke contact en de aandacht voor het onderwerp, het grote nadeel is wel dat deze informatie vluchtig is. Informatie wordt beter onthouden wanneer er een combinatie is van mondelinge en schriftelijke middelen. Het consultatiebureau heeft over andere onderwerpen brochures, folders en achtergrondinformatie tot haar beschikking, maar voor meertaligheid ontbreekt dergelijk schriftelijk materiaal.

De populariteit van het forum van Ouders Online en de resultaten van de enquête op de informatiebijeenkomst geven aan dat een website ook een geschikt communicatiemiddel is. Het voordeel van dit medium is dat de geïnteresseerde zelf de gewenste informatie kan opzoeken en deze informatie gemakkelijk actueel gehouden kan worden. Een ander voordeel is dat er een combinatie gegeven wordt van schriftelijke en audiovisuele media en hierdoor vindt er een optimale informatieoverdracht plaats. Verder kunnen de ouders zelf het tijdstip bepalen om de website te raadplegen en deze is dan ook voor iedereen bereikbaar. De website moet wel goed vindbaar zijn voor ouders en de informatie moet overzichtelijk gepresenteerd worden met o.a. een duidelijke navigatiestructuur. De website moet ook een interactief deel hebben waar ouders persoonlijke vragen kunnen stellen en ervaringen kunnen uitwisselen (het al bestaande forum van Ouders Online kan ook die rol blijven vervullen), omdat ouders hieraan duidelijk behoefte hebben.

Daarnaast is de informatiebijeenkomst ook een geschikt communicatiemiddel om in te zetten voor anderstalige ouders. De ouders gaven namelijk aan dat ze het heel belangrijk vinden om door contact te hebben met andere ouders en dat ze behoefte hebben aan persoonlijke adviezen over de taalontwikkeling van hun kind. Bij een informatiebijeenkomst kunnen deze twee wensen perfect met elkaar gecombineerd worden. Een dergelijke bijeenkomst is wel aan een plaats gebonden en kan daarom het beste lokaal worden georganiseerd, anderstalige scholen en basisscholen kunnen daartoe het initiatief nemen eventueel in samenwerking met een onderwijsbegeleidingsdienst. Op een grotere schaal kan een digitale ontmoetingsplaats dezelfde functie vervullen.

Anderstalige ouders gaven ook aan dat ze naast het contact met andere ouders het liefst door boeken en artikelen informatie willen ontvangen. Er zijn een redelijk aantal boeken over meertaligheid voor ouders beschikbaar, maar blijkbaar hebben de ouders moeite met het vinden van deze boeken. Daarom zou het handig zijn om een verwijzing naar deze boeken op te nemen in het communicatiemiddel.

Artikelen over meertaligheid zouden in een krant of tijdschrift geplaatst moeten worden. Door gebruik te maken van tijdschriften kunnen specifieke doelgroepen bereikt worden. De keuze van het tijdschrift is daarbij wel belangrijk.

10.2. Leerkrachten en andere opvoeders/adviseurs

De boodschap

Uit het interview met het ABCG werd duidelijk dat de belangrijkste boodschap die de onderwijsbegeleidingsdienst aan leerkrachten over wil brengen is dat de moedertaal erg belangrijk is. De leerkrachten zouden dus aan anderstalige ouders het advies moeten geven om thuis met hun kinderen in de moedertaal te spreken.

Uit het onderzoek *Van misverstand tot meertaligheid* bleek dat dit vaak niet gebeurt. Andere onderwerpen waarop bij een deel van de leerkrachten de nodige kennis ontbreekt zijn: de stille periode en de specifieke taalontwikkeling van meertalige kinderen.

Op de informatiebijeenkomst op de Russische school waren ook leerkrachten aanwezig die een enquête invulden. Deze leerkrachten beschikken al over veel kennis van sommige onderdelen van meertaligheid. Er is wel behoefte aan meer informatie, met name het vermengen van talen wordt hier genoemd.

Leerkrachten van basisscholen hebben te maken met kinderen vanaf 4 jaar. Ook daarvóór is meertaligheid vaak al een onderwerp. Verpleegkundigen van consultatiebureaus, leidsters van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven moeten daarom ook goed geïnformeerd worden over meertaligheid. In dit onderzoek is alleen gekeken naar de informatiebehoefte op consultatiebureaus. Hieruit blijkt dat meertalig/anderstalig opvoeden pas vanaf 1 jaar aan de orde komt. Het zou goed zijn als die keuze eerder met ouders besproken zou worden. Er worden geen slechte adviezen aan meertalige ouders gegeven, maar de kennis over de stille periode en de mogelijkheid om kinderen simultaan meertalig op te voeden ontbreekt gedeeltelijk. Om te kijken of de taal van een kind zich normaal ontwikkeld wordt houvast gezocht bij het Van Wiechenschema, dat niet voor eentalige kinderen is bedoeld.

- *Belang van de moedertaal*
- *De keuze voor wel/niet meertalig opvoeden*
- *Successieve of simultane meertaligheid*
- *De taalontwikkeling van het meertalig kind*
- *De stille periode*
- *Vermengen van talen*
- *Tempo van taalontwikkeling bij meertalige kinderen*

Tabel 8. Informatie voor leerkrachten/leidsters/consultatiebureaus

Communicatiemiddelen

Uit eerder onderzoek is duidelijk geworden dat leerkrachten een voorkeur hebben voor nascholingscursussen als middel om beter geïnformeerd te worden over meertaligheid. Het ABCG heeft al een aantal nascholingscursussen georganiseerd voor scholen. De opkomst bij deze cursussen was groot en de reacties positief. Het voordeel van een nascholingscursus is dat er persoonlijk contact is met de doelgroep. Dit medium bereikt het gedeelte van de doelgroep die geïnteresseerd is in het onderwerp, waardoor de informatie ook goed verwerkt wordt. Een nadeel blijft echter dat niet iedereen die een nascholingscursus nodig heeft, de cursus ook daadwerkelijk volgt. Een mogelijkheid om dat te ondervangen is om de nascholing met een school te organiseren en het gehele team erbij te betrekken.

Uit het interview met het ABCG bleek dat de brochure die gemaakt is voor leerkrachten niet het gewenste effect had. Het voordeel van dit medium is dat het een massaal bereik heeft, een lange levensduur en veel informatie kan overbrengen. Het probleem lijkt te liggen in het bereiken van de doelgroep. Dit kan veroorzaakt worden door een lage attentiewaarde. Deze zou bijvoorbeeld door de inzet van een secundair middel als een artikel of een flyer verhoogd kunnen worden. Ook het lezersvriendelijker maken van de brochure kan de effectiviteit verbeteren.

Een ander geschikt communicatiemiddel is het plaatsen van een artikel in een vakblad voor leerkrachten. Er is wel discussie over of deze vakbladen door veel leerkrachten gelezen worden, dit lijkt per school en leerkracht te verschillen. Het voordeel van dit medium is dat ze een specifieke doelgroep hebben en niet tijdsgebonden zijn. De artikelen die via een persbericht bij de publicatie van *Van misverstand tot meertaligheid* verschenen, hadden het effect dat ze de interesse van leerkrachten voor het onderwerp wekten, waardoor de informatiebijeenkomst druk bezocht werd.

De leerkrachten gaven bij de enquête zelf aan dat ze via een website of boeken en artikelen de informatie willen ontvangen. Aangezien er al boeken of artikelen over meertaligheid bestaan, is het aan te bevelen om in de andere communicatiemiddelen een verwijzing naar deze boeken op te nemen.

De website is een interactief medium. Dit betekent dat de geïnteresseerde zelf de gewenste informatie op kan zoeken en deze informatie wordt ook actueel gehouden. Het nadeel blijft echter dat als een leerkracht niet geïnteresseerd is, hij/zij ook niet naar informatie op een website zal zoeken.

10.3. Advies

Uit het onderzoek van Anna Roslon, dat gepubliceerd is in het wetenschapswinkelrapport *Meertaligheid wel of geen onderwerp?* (september 2006), bleek dat meertaligheid zelden een onderwerp is in het contact tussen ouders en scholen. Dit terwijl beide groepen zich wel met de taalontwikkeling van meertalige kinderen bezig houden. Bovendien blijkt uit het onderhavige onderzoek dat leerkrachten en ouders grotendeels dezelfde informatiebehoefte hebben. Op twee informatiebijeenkomsten die de wetenschapswinkel heeft georganiseerd (een samen met het ABCG, de andere met de Russische school) waren zowel ouders als leerkrachten aanwezig. Het contact dat tussen deze doelgroepen ontstond, bleek door beide groepen zeer gewaardeerd te worden. Daarom vinden we het ook van belang om niet al een te strikte scheiding te maken tussen beide doelgroepen en daar waar mogelijk te kiezen voor een middel dat door beide doelgroepen gezamenlijk gebruikt kan worden.

Website

Het beste communicatiemiddel dat voor het informeren over meertaligheid gekozen kan worden is een website. Uit het onderzoek is gebleken dat anderstalige ouders veel op internet kijken naar informatie over meertaligheid. Ook op de consultatiebureaus en door de leerkrachten wordt gebruik gemaakt van internet informatie. De informatie op deze website moet overzichtelijk worden gepresenteerd en er moet een forum zijn waarop ouders, leerkrachten en anderen ervaringen uit kunnen wisselen en vragen kunnen stellen over hun persoonlijke situatie. Daarnaast is er ook behoefte aan verwijzingen naar boeken en artikelen over meertaligheid. De website kan ook gebruikt worden om andere communicatiemiddelen onder de aandacht te brengen, zoals bijvoorbeeld informatiebijeenkomsten. Voor het bereiken van anderstalige ouders die minder goed Nederlands spreken zou er een meertalige versie gemaakt kunnen worden. Dan kan aan het begin gekozen worden voor een bepaalde taal.

Folders en brochures

Als eerste zou er informatie over meertaligheid voor consultatiebureaus ter beschikking gesteld moeten worden. Deze informatie zou hun kennis over meertaligheid kunnen verbeteren, waardoor ze de adviezen over meertalige problemen niet meer op basis van het Van Wiechenschema geven maar juist baseren op hun eigen kennis van het onderwerp. Ook zou er een brochure voor anderstalige ouders van jonge kinderen (0 tot 4 jaar) aanwezig moeten zijn op consultatiebureaus. Deze brochure kan helpen bij de keuze voor meertaligheid, de te volgen strategie en het herkennen van normale patronen van een meertalige taalontwikkeling. Deze brochure zou bij het eerste contact met ouders meegegeven moeten worden of bij vragen in een later stadium. (Zie hoofdstuk 5 voor verdere adviezen over het opzetten van een goede brochure).

Het ABCG zou de brochure *Leren praten in een tweede taal* voor leerkrachten gebruiks- en leesvriendelijker kunnen maken en in de brochure meer aandacht besteden aan het contact met

ouders. Mogelijk kan dezelfde brochure of een aangepaste versie ervan dienen als informatiemiddel voor ouders van iets oudere kinderen (vanaf 4 jaar).

Artikelen

Het plaatsen van een artikel in (online) tijdschriften voor anderstaligen is lastig uit te voeren, aangezien verschillende nationaliteiten verschillende tijdschriften hebben die bovendien in een andere taal geschreven zijn. Een investering in het vertalen van een dergelijk artikel in diverse talen is daarvoor nodig. Het zou wel een effectief middel kunnen zijn om anderstalige ouders te bereiken.

Een artikel in een vakblad voor leerkrachten zou de attentiewaarde van een brochure of een website kunnen verhogen. Dit is bovendien niet moeilijk te realiseren. Voorbeelden van vakbladen die gelezen worden door leerkrachten zijn: *Didactief*, *Praxis*, *J/M*, *Psychologie*, *JSW*, *Kader Primair*, *Basisschoolmanagement*, *AOB* en *De wereld van het jonge kind*.

Informatiebijeenkomsten

Naar aanleiding van de website zouden er informatiebijeenkomsten voor anderstalige ouders en leerkrachten gehouden kunnen worden. Op deze manier kunnen er contacten ontstaan tussen beide doelgroepen, zodat ze ook elkaar beter kunnen informeren. Onderwijsbegeleidingsdiensten kunnen een informerende en bemiddelende rol daarbij spelen. Op de informatiebijeenkomst kunnen anderstalige ouders verder om persoonlijk advies vragen en ze hebben ook meteen contact met andere ouders.

Deze informatiebijeenkomsten kunnen op scholen georganiseerd worden, zodat alle leerkrachten hetzelfde aanbod van informatie ontvangen. Verder moeten er op de informatiebijeenkomst verwijzingen naar goede boeken over meertaligheid gegeven worden of de boeken kunnen ter beschikking gesteld worden voor de leerkrachten om door te nemen. Informatie- of scholingsbijeenkomsten kunnen ook uitsluitend op leerkrachten gericht zijn om de kennis te verdiepen. Daarbij moet niet vergeten worden dat ouders als ervaringsdeskundigen een nuttige rol zouden kunnen spelen.

Flyers en affiches

Om de scholen die niet reageren te bereiken zouden er affiches opgehangen kunnen worden in deze scholen om de informatiebijeenkomst, nascholingscursussen, website of brochure onder de aandacht te brengen. Een affiche of flyer kan ook op consultatiebureaus en anderstalige scholen gebruikt worden om de aandacht van ouders voor bijeenkomst, website of brochure te trekken.

Persoonlijk contact

Er is vooral onder ouders behoefte aan persoonlijk contact over de meertalige ontwikkeling van hun kinderen. Contact met andere ouders, leerkrachten of deskundigen. Dit contact kan via een website digitaal en via een informatiebijeenkomst fysiek tot stand gebracht worden. Het is echter ook van belang om de reguliere contactmomenten niet te vergeten. Consulten op het consultatiebureau, voortgangsgesprekken met leerkrachten, ouderavonden en andere schoolactiviteiten waar ouders bij betrokken zijn kunnen goed benut worden om over de meertalige ontwikkeling van kinderen te praten.

Hieronder is in een schema nog even kort weergegeven welke inhoud op welke manier aan ouders, leerkrachten en andere betrokken overgebracht zou moeten worden.

Informatie over meertaligheid	
<u>Inhoud</u>	<ul style="list-style-type: none"> - De keuze voor wel of niet meertalig opvoeden - De strategieën voor een meertalige opvoeding (simultaan/successief en het scheiden van talen) - Het belang van de moedertaal - Hoe moet je een andere taal stimuleren - Het omgaan met veranderingen in de situatie door migratie - De taalontwikkeling van het meertalig kind - Het vermengen van talen - De woordenschat - De stille periode - Tempo van de taalontwikkeling bij meertaligheid - Contact met de school over meertaligheid - Verwijzing naar boeken/artikelen
<u>Communicatiemiddelen</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Website (met forum en verwijzingen naar boeken en artikelen) voor ouders en leerkrachten - Brochure consultatiebureaus voor ouders van jonge kinderen (0-4 jaar) - Verbeterde brochure <i>Leren praten in een tweede taal</i> voor leerkrachten en evt. voor ouders van oudere kinderen (4-12 jaar) - Artikel in vakblad voor leerkrachten - Evt. artikelen in (online) tijdschriften voor anderstaligen - Informatiebijeenkomst voor ouders en leerkrachten - Nascholingsbijeenkomst voor leerkrachten (assistentie van ouders) - Flyers/affiches op scholen en consultatiebureaus om aandacht voor andere middelen op te wekken - Benutten van reguliere persoonlijke contacten tussen ouders en scholen

Tabel 9. Advies voor inhoud en communicatiemiddelen

Literatuur

Burkhardt Montanari, E., J. Aarssen, P. Bos en E. Wagenaar (2004). *Hoe kinderen meertalig opgroeien*. Amsterdam: PlanPlan producties.

Coops, A. (1996). Het internet als uitdaging voor tekstschrijvers. De opkomst van de digitale computer. In: *Tekst[blad]*, 1-1, 37-41.

Cornelis, L. en M. van Uljee. (1998). Scrollen of stilstaan. In: *Tekst[blad]*, 4,2, 22-26.

Floor, J.M.G., Raaij, W.F. van (1998). *Marketing-communicatiestrategie: reclame, public relations, sponsoring, promoties, direct-marketingcommunicatie, winkelcommunicatie, persoonlijke verkoop, beurzen en tentoonstellingen, geïntegreerde communicatie*. Houten: Educatieve Partners Nederland.

Gelder, F. van, Visser, S. (2005). *Van misverstand tot meertaligheid. Een onderzoek in het kleuteronderwijs van de stad Groningen*. Groningen: Wetenschapswinkel Taal, Cultuur en Communicatie, Rijksuniversiteit Groningen.

Gezondheidsenquêtes van het CBS (1981–1996) en de module Gezondheid en arbeid van de CBS-enquête Permanent onderzoek leefsituatie (1997–2004).

Heeswijk, van (1997) Een website, méér dan een digitale brochure. In: *Tekst[blad]*, 1, 16-20.

Klooster, C. (2001). *Leren praten in een tweede taal*. Groningen: ABCG.

Knecht, J. Stoelinga, B.G.J. (1992). *Mediaplanning: keuze en inschakeling van communicatiemedi*a. Leiden: Stenfert Kroese.

Onrust, M., A. Verhagen en R. Doeve. (1993). *Formuleren*. Houten/Zaventem: Bohn, Stafleu Van Loghum.

Öry F. (red.) (2003). *Toegankelijkheid van de ouder- en kindzorg voor Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Leiden: TNO.

Penninx, R., H. Münstermann, en H. Entzinger (red.) (1998). *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Schellens, P.J., R. Klaassen en S. De Vries (2001). *Communicatiekundig ontwerpen: methoden, perspectieven en toepassingen*. Assen: Van Gorcum.

Uljee, M. (1997). Adviezen voor website-ontwerp. Inhoud, interactie, navigatie en vormgeving. In: *Tekst[blad]*, 3,3, 16-20.

Vuijk, W., Oussaïd, A. (2002). *Organisationele Communicatie. Syllabus Faculteit der Letteren, Studiejaar 2002/2003*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Bijlage 1: Vragenlijst ABCG

- **Communicatiemiddelen**

- Welke communicatie middelen zijn er allemaal al ingezet?
- 1. brochure
 - Waarom is gekozen voor een brochure als belangrijkste communicatie middel naar de leerkrachten van groep 1 en 2?
- 2. informatiebijeenkomst
 - Waarom is er gekozen voor het communicatiemiddel informatiebijeenkomst?
 - Hoe zijn de leerkrachten geïnformeerd over de informatiebijeenkomst?
 - Met een informatiebijeenkomst worden meestal alleen de geïnteresseerde mensen bereikt, maar een deel van de doelgroep denkt dat ze niet meer geïnformeerd hoeven te worden (12% niet, 30% neutraal). Hoe bent u van plan deze mensen te bereiken?
- 3. andere middelen
 - Waarom heeft u gekozen voor het inzetten van gedrukte en directe media en bijvoorbeeld niet voor interactieve of audiovisuele media?
 - Er zijn in verscheidene kranten artikelen over dit onderwerp verschenen, heeft dit ook (extra) aandacht opgeleverd van de doelgroepen?
 - Er zijn ook nascholingsbijeenkomsten, bouwvergaderingen, ouderavonden op scholen gehouden. De vraag is echter hoe vaak is dit gebeurd en op welke scholen?
 - Bieden jullie deze activiteiten zelf aan of geven de scholen aan dat ze dat willen?
 - Heeft u toevallig nog materiaal van deze andere middelen liggen, zoals een presentatie of iets op papier waar ik naar kan kijken? Wat hebben ze gedaan?

- **Doelgroep**

- Welke scholen hebben extra brochures besteld?
- Heeft u een lijst van wie aanwezig waren op de informatiemiddag?
- Naar aanleiding van de laatste informatiebijeenkomst: wie hebben er folders besteld? Wie hebben reacties gestuurd? Welke mensen zijn er niet gekomen, maar hebben wel gereageerd?
- Welke scholen missen er?
- Hoe bent u van plan de scholen die totaal nergens op gereageerd hebben, te bereiken?

- **Boodschap**

- Welke inhoud/boodschap wilt u overbrengen naar de doelgroepen?
- Wat is het belangrijkste dat u wilt overbrengen? Welke onderdelen horen daarbij en moeten mee genomen worden?
- Verschilt de boodschap ook per doelgroep?

Bijlage 2: Vragenlijst Consultatiebureaus

Stel, er komt een anderstalige ouder langs voor een eerste gesprek:

1. Vraagt u dan ook of het kind tweetalig of alleen Nederlands opgevoed wordt? Zo ja -> naar 3. Nee -> naar 2.
2. Wanneer komt deze vraag dan wel aan de orde?
3. Heeft u ook enig idee in zo'n gesprek van welke taal voor het kind de 1^e taal is?

Stel, er komt een Nederlandse ouder langs voor een eerste gesprek:

4. vraagt u dan ook standaard of het kind tweetalig is? Nee -> naar 5. Ja-> 6
5. Komt deze vraag later in een ander gesprek nog aan de orde?
6. Weet u dan ook welke taal de vader en de moeder spreken?

Stel, er komt een Nederlands/Turks gezin dat beide talen vloeiend spreekt, ze vragen zich af of ze hun kind tweetalig op moeten voeden.

7. Welk advies geeft u en waarom? eentalig (NL), thuis Turks en later op school NL,, thuis 2talig of eerst NL en vanaf 4 jaar ook Turks.
8. Heeft u hier ook informatiemateriaal over wat u ouders kan aanbieden?

Stel, dat Nederlandse/Turkse gezin komt binnen, maar ze spreken gebrekkig Nederlands.

9. Geeft u dan hetzelfde advies?

10. Hoeveel tijd en wanneer wordt er aandacht besteed aan taalontwikkeling in het algemeen?

11. In hoeverre wordt er aandacht besteed aan tweetaligheid als kinderen uit anderstalige gezinnen komen? Wel aandacht, naar 12. geen aandacht, naar 13.

12. Wat vraagt u dan? En heeft u daar ook iets van, bv. een checklist ter controle van de andere taal?

Bij deze twee vragen gaat het om meertalige kinderen:

13. Als ouders komen met problemen met taal, namelijk dat kinderen de talen door elkaar halen en deze met elkaar verwarren, wat zegt u dan?

14. Als ouders vertellen dat hun kind niets zegt, terwijl het kind wel voldoende taalaanbod krijgt, welk advies geeft u dan?

15. Krijgt u dit soort vragen wel eens voorgelegd? Of andere en welke dan? Ja, naar 16. Nee naar 17.

16. Geeft u de ouders dan ook informatiemateriaal of verwijst u ze ergens naar?

17. Heeft u de indruk dat uw adviezen die u geeft over taal opgevolgd worden?

18. In hoeverre en waardoor kunt u dat zien? Komen de ouders erop terug?

Bijlage 3: Het Van Wiechenschema

VAN WIECHEN ONTWIKKELINGSONDERZOEK 0-12 (15) MND.

Gedragstoestand:

- 0 = Kind is wakker en alert
1 = Kind maakt een vermoeide indruk
2 = Kind is huilerig
3 = Kind huult door
4 = Anders; beschrijf onder opmerkingen

Notatiesysteem:

- In de betreffende kolom altijd de kalenderleeftijd vermelden, ook bij prematuren.
- Voor elk onderzoek nieuwe kolom gebruiken. Na 3 en 6 mnd kolom voor extra consulten.
- Resultaat noteren met + of - ; bij twijfel -.
- Rechts en links, waar aangegeven, afzonderlijk noteren.
- Zo veel mogelijk zelf observeren; kenmerken met (M) zonodig op mededeling van de ouder; bij positief resultaat M noteren.
- * Kenmerken herhalen.

Naam:

Geboorte datum:

Zwangerschapsduur: weken

Algemeen	4 wkn 1 mnd	8 wkn 2 mnd	13 wkn 3 mnd		26 wkn 6 mnd		39 wkn 9 mnd	52 wkn 12 mnd	65 wkn 15 mnd	Opmerkingen
Leeftijd										
Gedragstoestand										
	R	L	R	L	R	L	R	L	R	L
Fijne motoriek/Adaptatie/Persoonlijkheid en Sociaal gedrag										
1. Ogen fixeren										
2. Volgt met ogen en hoofd 30° ← 0° → 30°										
3. Handen af en toe open										
4. Kijkt naar eigen handen (M)										
5. Speelt met handen middenvoor										
6. Pakt in rugligging voorwerp binnen bereik										
7. Pakt blokje over										
8. Houdt blokje vast, pakt er nog een in andere hand										
9. Speelt met beide voeten (M)										
10. Pakt propje met duim en wijsvinger										
11. Doet blokje in/uit doos										
12. Speelt "geven en nemen" (M)										
Communicatie	1 mnd	2 mnd	3 mnd		6 mnd		9 mnd	12 mnd	15 mnd	
29. Reageert op toespreken (M)										
30. Lacht terug (M)										
31. Maakt geluiden terug (M)										
32. Maakt gevarieerde geluiden (M)										
33. Zegt "dada-baba of gaga" (M)										
34. Brabbelt bij zijn spel (M)										
35. Reageert op mondeling verzoek (M)										
36. Zwaait "dag,dag" (M)										
37. Zegt 2 "geluidswoorden" met begrip (M)										
38. Begrijpt enkele dagelijks gebruikte zinnen (M)										
Grope Motoriek	1 mnd	2 mnd	3 mnd		6 mnd		9 mnd	12 mnd	15 mnd	
52.*Beweegt armen evenveel										
53.*Beweegt benen evenveel										
54.*Blijft hangen bij optillen onder de oksels										
55.*Reacties bij optrekken tot zit										
56. Heft kin even van onderlaag										
57. Heft in buikligging hoofd tot 45°										
58. Kijkt rond met 90° geheven hoofd										
59. Benen gebogen of trappelen bij verticaal zwaaien										
60. Rolt zich om van rug naar buik en omgekeerd (M)										
61. Kan hoofd goed ophouden in zit										
62. Zit op billen met gestrekte benen										
63. Zit stabiel los										
64. Kruipt vooruit, buik op de grond (M)										
65. Trekt zich op tot staan (M)										
66. Kruipt vooruit, buik vrij van de grond (M)										
67. Loopt langs (M)										

(1* keer: wkn)

VAN WIECHEN ONTWIKKELINGSONDERZOEK 15-54 MND.

Gedragstoestand: 0 = Kind is wakker en alert 1 = Kind maakt een vermoeide indruk 2 = Kind is huilerig 3 = Kind huilt door 4 = Anders; beschrijf onder opmerkingen	Interactie: 0 = Kind is coöperatief 1 = Kind is terughoudend en moet gestimuleerd worden 2 = Kind is verlegen of terughoudend zonder actief verzet 3 = Kind verzet zich actief 4 = Anders; beschrijf onder opmerkingen	Notatiesysteem: • In de betreffende kolom altijd de kalenderleeftijd vermelden, ook bij prematuren. • Voor elk onderzoek nieuwe kolom gebruiken. Na 1½ jaar kolom voor extra consulten. • Resultaat noteren met + of - ; bij twijfel -. • Rechts en links, waar aangegeven, afzonderlijk noteren. • Zo veel mogelijk zelf observeren; kenmerken met (M) zonodig op mededeling van de ouder; bij positief resultaat M noteren. * Kenmerk herhalen.	Naam: Geboorte datum: Zwangerschapsduur: weken
---	--	--	---

Algemeen	15 mnd	1½ jr	2 jr	2½ jr	3 jr	3½ jr	4 jr	4½ jr	Opmerkingen
Leeftijd									
Gedragstoestand									
Interactie									
Fijne mot./Adapt./Pers. en Soc. Gedrag	R L R L R L R L R L R L R L R L R L								
11. Doet blokje in/ uit doos									
12. Speelt "geven en nemen" (M)									
13. Stapelt 2 blokjes									
14. Gaat op onderzoek uit (M)									
15. Stapelt 3 blokjes									
16. Doet anderen na (M)									
17. Stapelt 6 blokjes									
18. Plaatst ronde vorm in stoof									
19. Trekt kledingstuk uit (M)									
20. Bouwt vrachtauto na									
21. Plaatst 3 vormen in stoof									
22. Tekent verticale lijn na									
23. Bouwt brug na									
24. Plaatst 4 vormen in stoof									
25. Trekt eigen kledingstuk aan (M)									
26. Tekent cirkel na									
27. Houdt potlood met vingers vast									(met R L hand)
28. Tekent kruis na									
Communicatie	15 mnd	1½ jr	2 jr	2½ jr	3 jr	3½ jr	4 jr	4½ jr	
37. Zegt 2 "geluidswoorden" met begrip (M)									
38. Begrijpt enkele dagelijks gebruikte zinnen (M)									
39. Zegt 3 "woorden" (M)									
40. Begrijpt spelopdrachten (M)									
41. Zegt "zinnen" van 2 woorden (M)									
42. Vijft 6 lichaamsdelen aan bij pop (M)									
43. Noemt zichzelf "mij" of "ik" (M)									
44. Vijft 5 plaatjes aan in boek									
45. Zegt "zinnen" van 3 of meer woorden (M)									
46. Is verstaanbaar voor bekenden (M)									
47. Praat spontaan over gebeurtenissen thuis/speelzaal (M)									
48. Stelt vragen naar "wie", "wat", "waar", "hoe" (M)									
49. Is goed verstaanbaar voor onderzoeker									
50. Stelt vragen naar "hoeveel", "wanneer", "waarom" (M)									
51. Begrijpt analogieën en tegenstellingen (M)									
Grove Motoriek	15 mnd	1½ jr	2 jr	2½ jr	3 jr	3½ jr	4 jr	4½ jr	
66. Kruipt vooruit, buik vrij van de grond (M)									
67. Loopt langs (M)									
68.*Loopt los / loopt goed los / loopt soepel									(1* keer los: mnd)
69. Gooit bal zonder om te vallen									
70. Raapt vanuit hurkzit iets op									
71. Schopt bal weg									
72. Kan in zit soepel roteren									
73. Fietst (op driewieler) (M)									
74. Springt met beide voeten tegelijk									
75. Kan minstens 5 seconden op één been staan									

Bijlage 4: Vragenlijst voor anderstalige scholen

Organisatie

- Waarom is deze school opgericht? Welk doel dient het?
- Wat is de structuur van de school? D.w.z. hoe is de verdeling van klassen?
- Hoeveel aandacht wordt er besteed aan meertaligheid?
- Is er een onderscheid tussen eentalig, tweetalig of meertaligheid?
- Weet u hoe de situatie van de kinderen thuis is? Welke taal leren ze?

Communicatie

- Hoe informeert u anderstalige ouders over het bestaan van de school?
- Op welke manier heeft u contact met de doelgroep van de school en als er contact is hoe verloopt de communicatie dan?
- Welke middelen worden ingezet voor het bevorderen van contact?
- Welke lesmiddelen gebruikt u? Zijn die middelen eentalig of tweetalig, welk model hanteren jullie: vreemde taal -> vreemde taal; vreemde taal -> Nederlands; Nederlands -> vreemde taal.
- Wat veronderstelt u dat de kinderen eentalig of meertalig zijn?
- Welke rol speelt het Nederlands bij het lesgeven? Is het een hulptaal of wordt er vertaald vanuit het Nederlands? Welke taal is de starttaal?
- Beheersen de docenten het Nederlands?
- Hoe zorgt u ervoor dat de kinderen de moedertaal in stand houden?

Ervaringen:

- Wat zijn uw ervaringen met deze gebruikte communicatiemiddelen en de boodschap?
- Vindt u dat de methode die u hanteert voor het benaderen van anderstalige ouders goed is?
- Zijn de anderstalige en tweetalige gezinnen tevreden met de gegeven informatie?
- Ziet u zelf ook nog mogelijkheden voor veranderingen? Bijvoorbeeld het inzetten van andere communicatiemiddelen?

Bijlage 5: De Enquête

Enquête bezoekers informatiebijeenkomst meertaligheid Russische school, 4 maart 2006

1. We willen graag van u weten wat u al wist over meertaligheid en wat u vandaag heeft geleerd. Hieronder ziet u een aantal onderwerpen die vandaag besproken zijn. Wilt u daarvan aangeven wat u ervan wist door een kruisje te zetten? U kunt zelf ook nog onderwerpen toevoegen in de onderste vakken.

	Wist ik niets van	Wist ik iets van, maar veel nieuws gehoord	Niets nieuws gehoord
Positieve aspecten van meertaligheid			
Meertaligheid is geen oorzaak van problemen			
Taalrijkdom thuis			
Stille periode			
Thuis Nederlands gaan praten is geen goed advies			
Ontwikkeling van meertalig kind			

2. Aan welke verdere informatie heeft u behoefte? U kunt meer antwoorden aankruisen.
- ☐ Persoonlijk advies over de taalontwikkeling van mijn kind
 - ☐ Vermengen van talen
 - ☐ Tempo van talen leren
 - ☐ Russisch (of andere taal) stimuleren
 - ☐ Meer informatie over de bovenstaande onderwerpen, vooral
 - ☐ Hoe kun je het contact met school verbeteren over dit onderwerp
 - ☐ Anders.....
3. Hoe zou u deze informatie het liefst willen krijgen? U kunt meer antwoorden aankruisen.
- ☐ Persoonlijk advies
 - ☐ Website
 - ☐ Brochure
 - ☐ Boeken en artikelen
 - ☐ Contact met andere ouders
 - ☐ Informatiebijeenkomst
 - ☐ anders,

4. Vindt u dat de school een rol moet spelen in de informatie over meertaligheid?
 0 ja 0 nee
5. Bent u tevreden over de rol die de school van uw kind speelt?
 0 ja 0 nee
6. De school kan op verschillende manieren een rol spelen in de aandacht voor meertaligheid. Wat heeft u meegemaakt en waar zou u zelf aan mee willen werken? Wilt u dat hieronder aankruisen?

	Heb ik meegemaakt	Zou ik aan mee helpen
Positieve aandacht voor meertaligheid in gesprekken met leerkrachten		
Informatiebijeenkomsten op school met aandacht voor taalontwikkeling en meertaligheid		
Aandacht voor uw cultuur in feestelijke gebeurtenissen		
Aandacht voor uw taal en cultuur in projecten (zoals bijvoorbeeld over muziek)		
Voorlezen op school in uw eigen taal		

Heeft u verder opmerkingen of ideeën die u graag aan ons kwijt wilt?

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Als u graag verder actief wilt meedenken, dan kunt u uw naam en contactgegevens hieronder noteren.

Naam:

e-mail:

Adres:

telefoon: